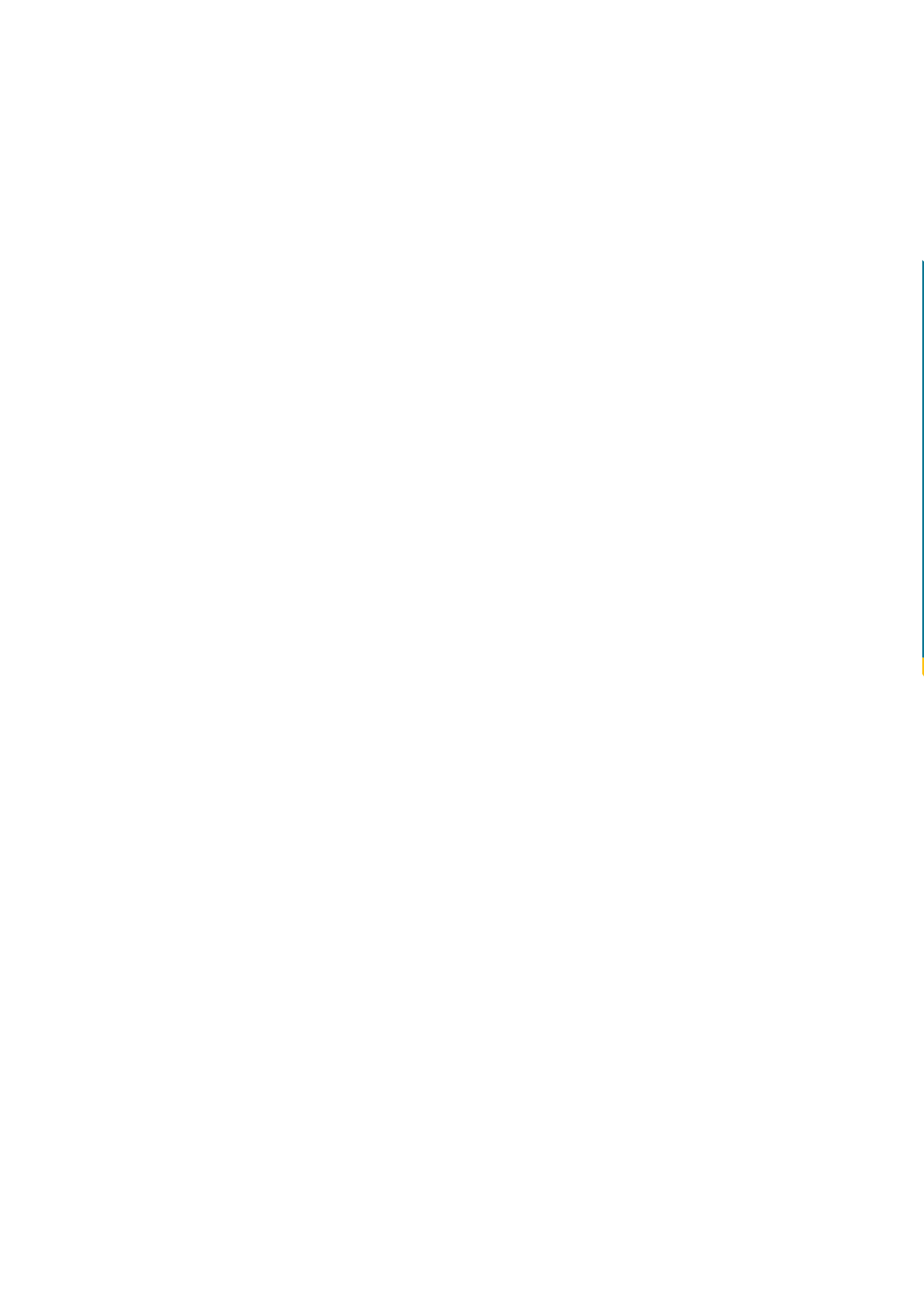
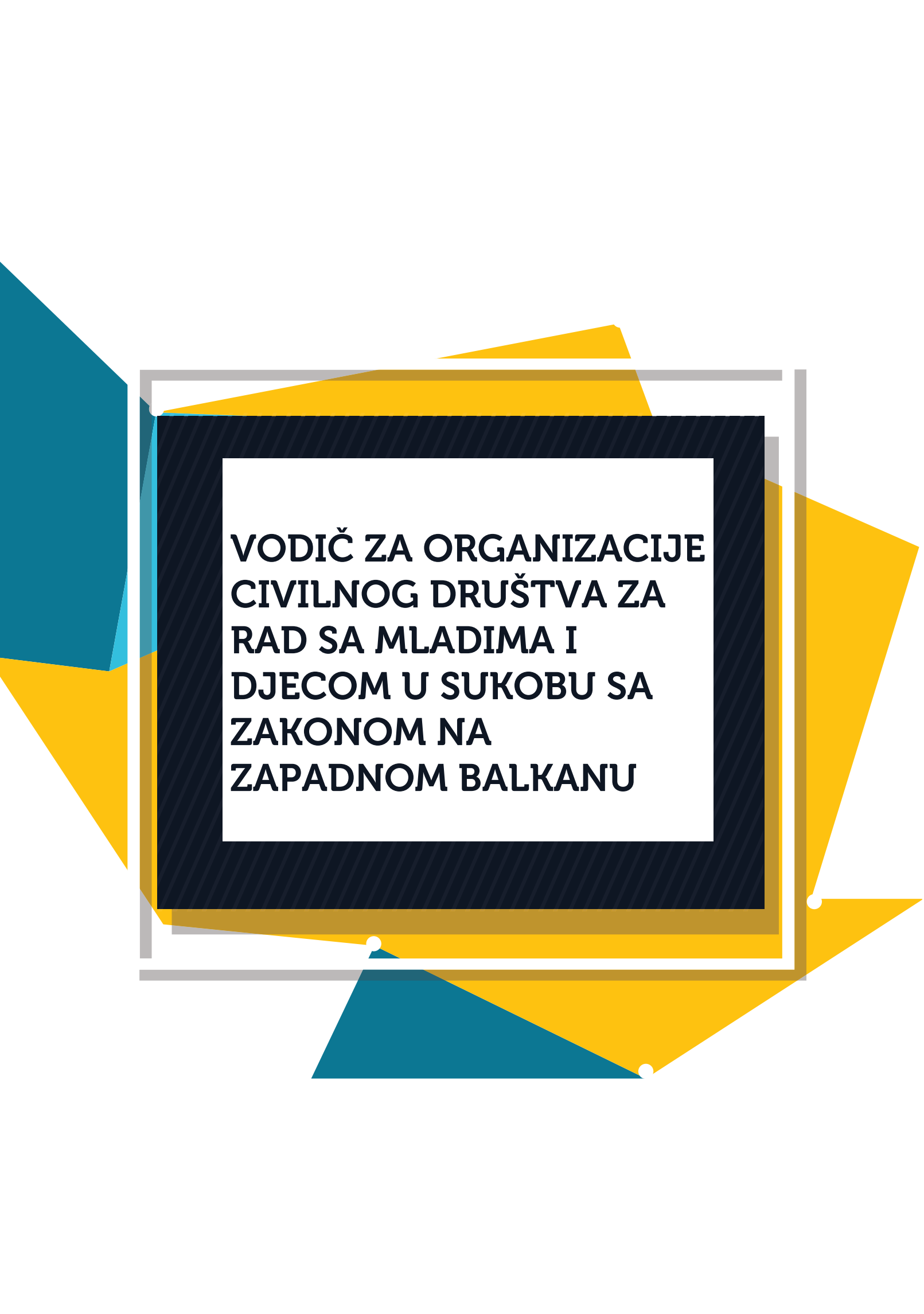

VODIČ ZA ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA ZA RAD SA MLADIMA I DJECOM U SUKOBU SA ZAKONOM NA ZAPADNOM BALKANU

Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Youth at Risk from Social Exclusion" (Mladi u riziku od socijalne isključenosti) finansirana od strane Evropske unije. EU ne dijeli nužno mišljenje sa stavovima koji su u ovoj publikaciji.

**VODIČ ZA ORGANIZACIJE
CIVILNOG DRUŠTVA ZA
RAD SA MLADIMA I
DJECOM U SUKOBU SA
ZAKONOM NA
ZAPADNOM BALKANU**

Autor: Jarmila Bujak Stanko

Objavljen od strane: Prevent, 2017.

Autorsko pravo © Prevent, 2017.

Sva prava zadržana. Nijedan dio ove publikacije ne smije biti kopiran, sačuvan u sistemu za pristupanje informacijama, ili biti prenošen u bilo kom obliku ili na bilo koji način, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodnog odobrenja vlasnika autorskih prava.

Ova publikacija je nastala u okviru projekta "Youth at Risk from Social Exclusion" (Mladi u riziku od socijalne isključenosti) finansirana od strane Evropske unije. EU ne dijeli nužno mišljenje sa stavovima koji su u ovoj publikaciji.

Skraćenice

SOMR - Socijalno osnaživanje mladih u riziku

PPD - Pravda prilagođena djeci

OCD - Organizacija civilnog društva

DMSZ - Djeca i mladi u sukobu sa zakonom

EU - Evropska unija

USO - Kontakti u slučaju opasnosti

MP - Maloljetničko pravosuđe

MLS - Maloljetnici lišeni slobode

MGKO - Minimalno godište za krivičnu odgovornost

MoS - Memorandum o saradnji

MiE - Monitoring i evaluacija

NVO - Nevladina organizacija

UN - Ujedinjene nacije

ZB - Zapadni Balkan

Sadržaj

Skraćenice	5
Sažetak	7
Lista stručnih termina sa definicijama	10
Pregled situacije u zemljama Zapadnog Balkana, međunarodni obavezujući dokumenti i nacionalni pravni okvir	13
Opšta načela i vrijednosti	17
Vrste usluga koje OCD-i treba da pruže djeci i mladima koji su u konfliktu sa zakonom	21
Procedure i smjernice	29
Zaključak	47
Literatura	49
Prilozi	52

Sažetak

Ovaj vodič za organizacije civilnog društva koji rade sa mladima i djecom u sukobu sa zakonom na Zapadnom Balkanu je dio velikog projekta Mladi u riziku od socijalne isključenosti kojeg finansira EU². Koordinator ovog skoro četvorogodišnjeg projekta (1. januar 2016. - 30. septembar 2019.) je NVO Juventas iz Crne Gore, dok su partneri u projektu ARSIS - Socijalna organizacija za podršku mladima iz Albanije, Udruženje Margina iz Bosne i Hercegovine, HOPS iz Makedonije, NVO Lavirint sa Kosova, Prevent iz Srbije i Schüler Helfen Leben (SHL) iz Njemačke.

Ova grupa organizacija civilnog društva koje imaju dugogodišnje iskustvo u pružanju podrške mladima u riziku od socijalne isključenosti se okupila u cilju poboljšanja politika i praksi institucija i organizacija civilnog društva u odnosu na rad sa različitim grupama mladih. U okviru projekta, izraz „mladi u riziku“ uključuje sljedeće ciljne grupe: mlade i djecu u sukobu sa zakonom, mlade i djecu koji koriste droge, mlade koji žive u porodicama sa istorijom sukoba sa zakonom i / ili korišćenja droga, djecu i mlade sa iskustvom života na ulici, mlade Rome i mlade koji napuštaju alternativnu pomoć.

Među projektnim aktivnostima je izrada opštih vodiča i zajedničkih standarda socijalnih usluga za organizacije civilnog društva koje rade sa mladim ljudima izloženim riziku od socijalne isključenosti u zemljama Zapadnog Balkana, kao i šest praktičnih vodiča za pružanje usluga definisanim ciljnim grupama.

Svrha ovog vodiča je da omogući bolju zaštitu djece i mladih u sukobu sa zakonom u regionu kroz pružanje visokokvalitetnih usluga koje su standardizovane izvan granica. Vodič je razvijen na osnovu dobrih praksi u regionu i svijetu, dok se može primijeniti i u kontekstu socijalnih, zdravstvenih, pravnih i sistema pomoći za djecu u zemljama Zapadnog Balkana. Ova publikacija je u skladu sa sadržajem Opšteg vodiča i standarda za organizacije civilnog društva koje rade sa mladima u riziku od socijalne isključenosti, kao i sa šest preostalih vodiča za pružanje usluga drugim ciljnim grupama projekta koji su paralelno razvijeni.

Glavna poglavlja ovog vodiča uključuju:

- » Listu stručnih termina sa definicijama koju čini popis i definisanje glavnih pojmova koji se koriste u publikaciji, blisko povezani sa djecom i mladima u sukobu sa zakonom
- » Pregled stanja u zemljama Zapadnog Balkana, međunarodnih obavezujućih dokumenata i nacionalnog pravnog okvira koji prikazuju trenutne situacije u regionu i za svaku zemlju u pogledu rada sa mladima i djecom u sukobu sa zakonom i njegovim pravnim okvirom.
- » Opšta načela i vrijednosti koje predstavljaju načela, vrijednosti i zahtjeva ponašanja sa objašnjenjima specifičnim za radnike OCD-a koji rade sa mladima i djecom u sukobu sa zakonom.

- » Vrste usluga koje pružaju organizacije civilnog društva za djecu i mlade u sukobu sa zakonom - predstavlja sveobuhvatan pregled i opis usluga koje se mogu pružiti mladima i djeci u sukobu sa zakonom.
- » Procedure i smjernice koje predstavljaju smjernice razvijene iz primjera najbolje prakse u regionu i svijetu, primjenjive u socijalnim, zdravstvenim, pravosudnim / pravnim sistemima i sistemima pomoći za djecu u zemljama Zapadnog Balkana sa naglaskom na određenu grupu mladih i djece u sukobu sa zakonom.
- » Zaključke i preporuke - predstavljanje glavnih zaključaka i preporuka u vezi sa radom OCD-a sa mladima i djecom u sukobu sa zakonom.

Uvod

Jer sve su ovo naša djeca. Ili ćemo profitirati ili ćemo platiti za ono što oni postanu.

Džejms Boldvin, pisac

Djeca i mladi su u suštini različiti od odraslih na toliko načina koji nisu dovoljno shvaćeni i cijenjeni. Zbog svojih godina i nezrelosti, zbog svoje ranjivosti i ograničenih sposobnosti, zbog činjenice da su još uvijek u formativnoj fazi razvoja i zavisni od odraslih, postojeći pravosudni sistemi i odgovor cijelog društva na maloljetničko prestupništvo neće imati isti efekat koji imaju na odrasle počinioce. Krivična odgovornost evoluirala prema uzrastu djeteta koje ne može da se tretira kao odrasla osoba, ali se mora tretirati kao osoba ili lice sa pravima. Stoga bi sistem maloljetničkog pravosuđa trebalo da se fokusira ne samo na prirodu počinjenog krivičnog djela, već i na osnovne uzroke prestupa, na pojedinačne okolnosti. Razlozi zbog kojih djeca i mladi krše zakon su različiti, ali rijetko je to namjerni izbor ulaska u sukob sa zakonom. Po pravilu, korijeni maloljetničkog prestupništva su u nepovoljnim uslovima - socijalnim, ekonomskim, kulturnim itd. i zbog toga se poziva na otklanjanje tih pokretačkih faktora kako bi se spriječilo, ispravilo ili rehabilitovalo delinkventsko ponašanje.

Uključujući prethodno navedena uočavanja, tokom proteklih nekoliko decenija, međunarodna zajednica je razvila sveobuhvatne normativne standarde za zaštitu prava djece u sukobu sa zakonom. Brojni instrumenti zahtijevaju specijalizovani maloljetnički pravosudni sistem i pristup restorativne pravde. Standardi zahtijevaju da se postupanje prema maloljetnicima bazira na poštovanju njihovog dostojanstva, zaštiti od diskriminacije, vladavini prava i najboljem interesu djeteta, uz osiguranje značajnog saradivanja i promovisanja dugotrajne reintegracije u društvo.

Sa druge strane, sprovođenje ovih važnih načela u praksu na terenu je daleko zaostalo. Ranjivost mladih i djece nije dosljedno tretirana sa odgovarajućom osjetljivošću, pa su kršenja prava djece i dalje brojna, intervencije se često zloupotrebljavaju ili su nesrazmjerne, nasilje je konstantno u ustanovama, a česte su i kazne koje ih dodatno stigmatizuju i marginalizuju. Takvi odgovori nisu u korist razvoja djeteta. Nadalje, često nedostaju odgovarajući naponi za prevenciju kriminala, podrške porodicama za razvoj sigurnog okruženja, kao i mogućnosti za obrazovanje i rad mladih. Sistem krivičnog pravosuđa se koristi kao zamjena za slabe ili nepostojeće sisteme zaštite djece. Još uvijek postoji mnogo načina na koje postojeće okruženje podstiče ponavljanje krivičnih djela, a ne reintegraciju i rehabilitaciju. Postoje mnoga područja u kojima bi se trebalo poboljšati sprovođenje međunarodnih standarda.

Lista stručnih termina sa definicijama

Pristup pravdi za djecu - sposobnost dobijanja pravičnog i pravovremenog pravnog lijeka za povrede prava iznesenih u nacionalnim i međunarodnim normama i standardima. Uključuje sve relevantne sudske postupke koji utiču na djecu, uključujući djecu za koju se tvrdi da su krivi ili za koje se smatra da su prekršili krivični zakon, djeca žrtve i svjedoci ili djeca koja dolaze u kontakt sa pravosudnim sistemom iz drugih razloga (u pogledu njihove brige, starateljstva ili zaštite). Pokriva civilne, upravne i krivične sfere nacionalnih jurisdikcija, međunarodne jurisdikcije, kao i alternativne i restorativne mehanizme rješavanja sporova. Da bi se postigla pravda, potrebno je uzeti u obzir razvoj zrelosti i razumijevanja djece pri ostvarivanju njihovih prava. Zahtijeva zakonsko osnaživanje sve djece kako bi im se omogućilo da pristupe relevantnim informacijama i efektivnim pravnim sredstvima kako bi ostvarili svoja prava.

Administrativni pritvor - lišavanje slobode djeteta dok čeka da nadležni organ donese konačnu odluku o njegovom / njenom slučaju.

Alternativne sankcije - svaka vrsta sudske intervencije koja izbjegava lišavanje slobode (zatvor ili zatvoreni objekat).

Dijete - svaka osoba mlađa od 18 godina. Koncept da je djetetovo dostojanstvo isto kao i odraslih, ali koje u toj fazi razvoja ima relativnu sposobnost rasuđivanja, izražavanja i obrane ja osnova za postojanje autonomnog sistema pravde za djecu, različitog od onog za odrasle.

Djeca žrtve i svjedoci - sve osobe mlađe od 18 godina, žrtve krivičnog djela ili svjedoci zločina bez obzira na njihovu ulogu u krivičnom djelu ili procesuiranju navodnog počinioca ili gupe počinitelja.

Pravosuđe prilagođeno djeci - pravosudni sistem koji garantuje poštovanje i efikasno sprovođenje svih prava djece na najvišem mogućem nivou, imajući na umu osnovna načela, uzimajući u obzir djetetov nivo zrelosti i razumijevanja kao i okolnosti slučaja. Pravosuđe koje zadovoljava kriterijume "pravde prilagođene djeci" je lično, dostupno, prikladno godinama, brzo, marljivo, prilagođeno i usmjereno na potrebe i prava djeteta, poštujući prava djeteta, uključujući prava na propisan postupak, učestvovanje i razumijevanje postupka, poštovanje privatnog i porodičnog života kao i prava na integritet i dostojanstvo.

Pravosudni sistem za maloljetnike koji poštuje prava djece - državni pravosudni sistem za maloljetnike koji odražava brojna načela sadržana u međunarodnim standardima i osigurava i štiti prava djece dok se obrađuju.

Djeca u kontaktu sa zakonom - sve osobe mlađe od 18 godina koje su u sukobu sa zakonom, djeca žrtve i svjedoci krivičnih djela ili djeca koja se mogu susresti sa pravosudnim sistemom kao stranke u pravosudnom procesu, kao što su starateljstvo, briga, zaštita ili nasljeđivanje (djeca stranke u sudskom procesu).

Djeca i mladi koji su u sukobu sa zakonom - svako dijete ili mlada osoba koja dolazi u kontakt sa pravosudnim sistemom zbog sumnje ili optužbe da je počinila krivično djelo ili je osuđena da je počinila isto. U ovom vodiču će se koristiti izrazi "mladi prestupnici", "djeca i mladi u sukobu sa zakonom", "maloljetni prestupnici" i "maloljetni delinkventi" sa istim značenjem: sva djeca i mladi koji su prekršili zakon.

Lišavanje slobode - neki oblik pritvora ili zatvora u javnom ili privatnom objektu, po nalogu nadležnog organa. Dijete ne smije napustiti ustanovu po svom nahođenju.

Preusmjeravanje - preusmjeravanje djece i mladih ljudi od sudskih postupaka prema rješenjima u zajednici. Pružanje maloljetnicima u svakoj fazi postupka mogućnost alternativnog načina, odvojenog od formalnog pravosudnog sistema. Obuhvata niz mjera za postupanje sa počiniocima prekršaja bez pribjegavanja sudskim postupcima.

Smjernice za djelovanje u vezi sa djecom u sistemu krivičnog pravosuđa - smjernice za sprovođenje načela Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih standarda koji se odnose na upravljanje maloljetničkim pravosuđem. Smjernice pružaju sveobuhvatan skup mjera koje je potrebno sprovesti kako bi se uspostavio sistem maloljetničkog pravosuđa koji dobro funkcioniše.

Međunarodni okvir maloljetničkog pravosuđa - detaljan okvir, skup međunarodnih i regionalnih ugovora, konvencija i standarda koje je međunarodna zajednica stvorila za konkretno bavljenje maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Temelji se na prepoznavanju inherentne ranjivosti djece i mladih ljudi za koje kazneni odgovor koji se nameće odraslim počiniocima ne služe dugoročnom najboljem interesu djeteta ili društva.

Maloljetnik - dijete ili mlada osoba koja se prema odgovarajućim pravnim sistemima može tretirati na drugačiji način od onog za punoljetne osobe za neki prekršaj

Maloljetničko pravosuđe - sistemi pravosuđa specijalizovani za maloljetnike u sukobu sa zakonom. Obuhvata zakonodavstvo, politike, smjernice, norme i standarde, postupke, mehanizme i postupanje, institucije, sisteme, stručnjake i grupe posebno osmišljene za postupanje sa maloljetnicima za koje se tvrdi ili smatra da su prekršili krivični zakonik. Ti su sistemi djelimično ili u cjelini različiti od krivičnog pravnog sistema i tretiraju djecu i mlade na drugačiji način od odraslih. Takođe se naziva „Pravosuđe djece“, „Pravda mladih“ i „sistem za djecu u sukobu sa zakonom“, svi će se ovi termini odnositi na zakone, politike.

Pravda za djecu - pristup segmentu pravosuđa relevantnom za djecu koji je osmišljen za dobrobit sve djece koja su u kontaktu sa pravosudnim sistemom kako bi se osiguralo da su djeca bolje služena i zaštićena. Pravda za djecu ima širi pristup od maloljetničkog pravosuđa jer obuhvata ne samo djecu u sukobu sa zakonom, već i svu djecu koja su u kontaktu sa zakonom. To je sveobuhvatni koncept koji djeluje na dobrobit i najbolje interese sve djece koja dolaze u kontakt sa pravosuđem i srodnim sistemima.

Minimalna starosna dob krivične odgovornosti - minimalna zakonska granica prema kojoj se smatra da je dijete steklo emocionalnu, mentalnu i intelektualnu zrelost da bude odgovorno za svoja djela. Smatra se da dijete mlade od godine krivične odgovornosti nema sposobnost da počini krivično djelo i imun je od krivičnog gonjenja - nadležni organi ga ne mogu formalno optužiti za krivično djelo niti se može podvrgnuti bilo kakvim krivičnopravnim postupcima ili mjerama.

Maloljetnik: Dijete ili mladi koji, u odnosu na dotični pravni sistem, mogu biti odgovorni za krivično djelo, prema modalitetima koji se razlikuju od onih koji se primjenjuju na slučaj odraslih.

Nenasilni sistem maloljetničkog pravosuđa - poseban i odvojen pravosudni sistem koji uzima u obzir poseban status maloljetnika, fokusiran isključivo na rehabilitaciju i reintegraciju i štiti maloljetnika od svih oblika nasilja

Napad - svako ponašanje (djelo ili propust) koje se kažnjava na osnovu razmatranog pravosudnog sistema.

Roditelj - osoba sa roditeljskom odgovornošću, u skladu sa nacionalnim zakonom. U slučaju da je roditelj odsutan ili više nema roditeljsku odgovornost, to može biti staratelj ili imenovani zakonski zastupnik;

Rehabilitacija - reintegracija osuđenika u društvo.

Restorativna pravda - pogled na krivično-pravni sistem koji se više fokusira na oporavljanje od štete koju je zločin učinio ljudima i njihovim međusobnim odnosima, a ne na kažnjavanje počinioca. Uključuje sve koji su direktno ili indirektno ugroženi zločinom u cilju da odluči kako najbolje da ublaži štetu i nastoji da uspostavi ravnotežu u oštećenoj vezi između žrtve, počinioca i zajednice. Njen je cilj da spriječi počinioca da se vrati u kriminalno ponašanje i da mu pruži pomoć potrebnu za ispravljanje postojećeg neprihvatljivog ponašanja. Temelji se na načelima reparacije i rehabilitacije.

Kaznena pravda - pogled na krivično-pravni sistem koji kriminal definiše kao djelo protiv države i odgovornost počinioca određena je primljenom sankcijom. Ključni cilj je utvrđivanje krivične odgovornosti - krivice, što se čini u postupku propisanom zakonom. Rezultat je sankcija koja odražava težinu prekršaja i čija svrha je da ima zastrašujući efekat. Osnovna načela kaznene pravde su načela odmazde i kazne.

Statusna krivična djela - krivična djela - djela ili ponašanja koja se smatraju krivičnim djelima samo kada su ih počinila djeca ili mladi, ali se ne smatraju zločinima kada ih čine odrasle osobe. Uključuju nekriminalno ponašanje (bježanje, kršenje disciplinskih pravila, kršenje policijskog sata, nepristojno ponašanje...) koje ne bi podlijegalo zakonu ako bi ga počinila odrasla osoba.

Mladi - svaka osoba u dobi od 10 do 24 godine (prema definiciji Ujedinjenih nacija); do 30. godine (prema Savjetu Europe); sve osobe između 15/16 i 30 godina (u većini zemalja regiona)

Pregled situacije u zemljama Zapadnog Balkana, međunarodni obavezujući dokumenti i nacionalni pravni okvir

Tokom proteklih dvadeset pet godina, Ujedinjene nacije su razvile međunarodne standarde maloljetničkog pravosuđa na međunarodnom nivou, a Savjet Evrope na regionalnom nivou. Razvili su i postavili međunarodne standarde koji usmjeravaju način na koji pravni sistemi djeluju i tretiraju djecu u sukobu sa zakonom.

Ovi vodiči obuhvataju instrumente za djecu i opšte sporazume o ljudskim pravima i podijeljeni su u dvije glavne kategorije međunarodnih standarda:

- » Sporazumi - pravno obavezujući za države koje su ih potpisale. Prema međunarodnim ljudskim pravima obavezni su da poštuju, štite i ispunjavaju njihove odredbe kao i da izvještavaju o načinima na koje to nacionalno zakonodavstvo, politika i praksa odražavaju. U svakom je ugovoru uspostavljen stručni odbor za praćenje sprovođenja odredbi od strane država
- » Standardi ljudskih prava - neobavezujući, ne-sporazumni instrumenti u posebnim područjima maloljetničkog pravosuđa - preusmjeravanje, prevencija delinkvencije, sankcije i mjere u zajednici, pritvor, izjave, preporuke, tijela načela, kodeksi ponašanja i smjernice. Oni nadopunjuju sporazume, imaju značajnu moralnu snagu i pružaju korisne i praktične smjernice. Njihova vrijednost počiva na njihovom prepoznavanju i prihvatanju od velikog broja država

Među vodećim međunarodnim pravnim instrumentima maloljetničkog pravosuđa, od posebne su važnosti sljedeći:

- » Opšta deklaracija o ljudskim pravima 1948
- » Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima - ICCPR 1966
- » Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kazni 1984. (i Fakultativni protokol iz 2002. godine)
- » Konvencija o pravima djeteta 1989
- » Standardna minimalna pravila za postupanje prema zatvorenicima 1955
- » Kodeks ponašanja službenika za sprovođenje zakona 1979
- » Standardna minimalna pravila UN-a o upravljanju maloljetničkim pravosuđem 1985. («Pekinška pravila»)
- » Smjernice UN-a za sprječavanje maloljetničke delinkvencije 1990 („Smjernice u Rijadu“)
- » Pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode 1990 („Havana pravila“)
- » Standardna minimalna pravila UN-a za mjere bez pritvora iz 1990. („Tokijska pravila“)
- » Smjernice za djelovanje u vezi sa djecom u krivičnompravnom sistemu 1997
- » Osnovna načela UN-a o korišćenju programa restorativne pravde u Krivičnim djelima 2002
- » Pravila UN-a o postupanju prema ženama i zatvorenicima i ne-zatvorskim mjerama za žene počiniocice 2010. („Pravila iz Bangkoka“)
- » Načela i smjernice Ujedinjenih nacija o pristupu pravnoj pomoći u sistemima krivičnog pravosuđa 2012
- » Deklaracija o osnovnim načelima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe moći 1988
- » Smjernice UN-a o pravosuđu u pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke zločina 2005
- » Regionalni standardi

- » Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda 1950.
- » Evropska konvencija za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja 1987
- » Okvirna odluka Savjeta Evrope o položaju žrtava u krivičnom postupku 2001
- » Evropska pravila za maloljetne počiniocce krivičnih djela i mjera 2008
- » Smjernice Odbora ministara Savjeta Evrope o pravosuđu prilagođenom djeci 2010

Važno je napomenuti da prema međunarodnom pravu počinioci gube svoja specifična prava djeteta kada navršše 18 godina i ne postoji obaveza država da primjenjuju načela za osobe starije od 18 godina. Međunarodna zajednica nije usvojila nikakve obavezujuće međunarodne standarde za mlade punoljetne počiniocce tako da se mogu osloniti samo na međunarodne standarde koji se primjenjuju na sve. Međunarodna zajednica je ohrabrila države da prihvate pristup mladima koji se razlikuju od odraslih kako bi prepoznali njihov prelaz u odraslu dob i odgovorili na njihove posebne potrebe i ranjivost. Umjesto razvijanja standarda za „mlade“, međunarodna zajednica treba da istraži proširenje relevantnih načela kako bi se primjenjivalo na mlade odrasle osobe. Pekinška pravila u tom smislu određuju da će se preduzeti naponi kako bi se proširila njihova načela radi zaštite mladih punoljetnih počinilaca. Starosna granica za to ko će se smatrati „mladom odraslom osobom“ nije navedena.

Kako bi države postigle sistem maloljetničkog pravosuđa skladan pravima djeteta, njihovi sistemi treba da odražavaju načela i standarde iz međunarodnog okvira maloljetničkog pravosuđa kao i da osiguraju i zaštite prava maloljetnika.

Region Zapadnog Balkana takođe je ostvario napredak prema maloljetničkom pravosuđu u skladu sa pravima djeteta. U skladu sa ustavnim opredjeljenjem zemalja Zapadnog Balkana, međunarodni standardi su značajna odrednica nacionalnog zakonodavstva. Reforma dječje zaštite postigla je značajne rezultate u pogledu usklađivanja pojedinog nacionalnog zakonodavnog okvira sa međunarodnim standardima. Ovdje ćemo proučiti nacionalni pravni i institucionalni okvir u zemljama zapadnog Balkana na ovom području², a potpuni i detaljni pregled nacionalnog pravnog i institucionalnog okvira za Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju nalazi se u Prilogu 1.

Generalno, poređenje između država pokazuje velike razlike u postignućima na većini parametara koji ukazuju na neujednačene prakse u cijelom regionu i otvara mogućnost za značajnu regionalnu razmjenu dobrih praksi. Takođe postoji velika varijacija među parametrima unutar svakog poglavlja i neznatno zaostajanje institucionalnih parametara u poređenju sa pravnim; oboje se mogu tumačiti kao razvojne pojave koje bi trebalo popraviti tokom daljih poboljšanja nacionalnih sistema maloljetničkog pravosuđa.

Detaljniji prikaz poglavlja 1 - Socijalna podrška za DMSZ, pokazuje da su glavna dostignuća u cijelom regionu ZB:

- » Djeca u sukobu sa zakonom su u Zakonu o socijalnoj zaštiti priznata kao prioritetna grupa
- » Postoje javne ustanove za djecu i mlade u sukobu sa zakonom (poluotvorene)
- » Postoje zatvorene popravne ustanove za maloljetnike u sukobu sa zakonom

U isto vrijeme, najveći problemi za (gotovo) sve zemlje su:

- » Ne postoje smjernice za prikupljanje podataka u sistemu socijalne zaštite za ovu grupu
- » Ne postoji službeni dokument koji sadrži pravila suradnje između nevladinih organizacija i institucija na ovom području
- » Grupe za samopomoć ne postoje
- » Nezavisne usluge podrške ne pružaju se ovoj ranjivoj grupi, kao ni usluge

² Preuzeto i adaptirano iz Regionalnog istraživanja: Javljanje podrške iz razumijevanja i premošćivanja jaza, Poboljšanje socijalne uključenosti odabranih grupa djece i mladih na Zapadnom Balkanu, Juventas, 2017.

- » socijalnog stanovanja niti druge vrste podrške za smještaj
- » Ne postoji mehanizam koordinacije među javnim tijelima i modeli međusobnog usmjeravanja djece i mladih iz ove kategorije
- » Ne postoje mehanizmi koordinacije između lokalnih / opštinskih i nacionalnih institucija u ovom području
- » Ne postoje mehanizmi outsourcing-a i plaćanja socijalnih usluga koje se pružaju ovoj kategoriji izvan javnih ustanova

Što se tiče zapošljavanja DMSZ, Poglavlje 2, glavna dostignuća su:

- » Zaštita djece propisana je Zakonom o radu u svim zemljama
- » Postoje programi usmjereni na jačanje radnih vještina ove grupe i onih za mentorstvo u zapošljavanju u većini zemalja.

Uobičajeni problemi za (gotovo) sve zemlje ostaju u izobilju:

- » DMSZ ne prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu / mlade
- » Ne postoje subvencije za poslodavce koji zapošljavaju mlade ljude iz ove kategorije, niti postoje organizacije koje pružaju mogućnost za zapošljavanje ove grupe (u socijalnim poduzećima, itd.)
- » Ne postoje zakoni o socijalnom preduzetništvu, niti strategije za socijalno preduzetništvo
- » Ne postoje mehanizmi outsourcinga i plaćanja za usluge koje se nude ovoj kategoriji izvan javnih ustanova

Detaljan pregled poglavlja 3 - Obrazovanje DMSZ-a, pokazuje da su glavna dostignuća u cijelom regionu ZB sljedeća:

- » DMSZ su priznati u zakonima o obrazovanju i u relevantnom poglavlju Strategije za djecu i mlade
- » Obrazovanje je regulisano Zakonom o maloljetničkom pravosuđu
- » Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama prepoznato je u drugim zakonima
- » Besplatne knjige za djecu u ustanovama garantovane su zakonom
- » Besplatno osnovno i srednje obrazovanje u zatvoru je garantovano zajamčeno zakonom
- » Postoje osnovne škole u krivično-popravnim ustanovama za maloljetnike
- » Programi stručnog obrazovanja i osposobljavanja dostupni su u zatvoru
- » VET sertifikovani programi dostupni su u krivično-popravnim zavodu za maloljetnike

U isto vrijeme, najveći problemi za (gotovo) sve zemlje su:

- » U ustanovi za izvršenje kaznenih sankcija za odrasle nema osnovnih škola
- » Centar za stručno obrazovanje / za obrazovanje odraslih ne pruža usluge DMSZ-u
- » Dodatni programi za pružanje podrške studiranju nisu dostupni ni unutar škola, niti u zajednici / sa OCD-ima
- » Ne postoji mehanizam outsourcinga i plaćanja usluga vezanih za obrazovanje koje se pružaju ovoj grupi izvan javnih ustanova

Što se tiče zdravlja DMSZ-a, Poglavlje 4, glavna dostignuća su:

- » Besplatna zdravstvena zaštita u zatvorenim ustanovama garantovana je zakonom
- » Zdravstvena zaštita definisana je Zakonom o izvršenju kaznenih sankcija
- » Zdravstvena zaštita zatvorenika spada u djelokrug Ministarstva pravosuđa
- » Postoji tretman za odrasle koji koriste droge, u zatvorenim ili poluotvorenim institucijama
- » Supstitucijska terapija se može nastaviti u zatvoru
- » Usluge za poboljšanje mentalnog zdravlja pružaju se u zatvorenim ustanovama
- » Usluge za prevenciju zaraznih bolesti, kao što je HIV, dostupne su ovoj grupi

Uobičajeni problemi za (gotovo) sve zemlje ostaju brojni:

- » Nacionalna strategija za droge ne propisuje mjere za prevenciju zloupotrebe droga za djecu i mlade u sukobu sa zakonom
- » Zdravstvena zaštita zatvorenika ne spada u nadležnost Ministarstva zdravlja
- » Ne postoje smjernice za zdravstvenu zaštitu DMSZ-a, niti za prikupljanje podataka o njihovoj zdravstvenoj zaštiti
- » DMSZ-i ne prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu / mlade
- » U zatvorenim ili poluzatvorenim ustanovama nema liječenja djece koja koriste droge
- » Zatvorske bolnice nisu operativne
- » Ne postoji mehanizam outsourcinga i plaćanja za zdravstvene usluge koje su ovoj kategoriji izvan javnih ustanova

I na kraju, detaljan pogled na poglavlje 5 - Sigurnost DMSZ-a, pokazuje glavna dostignuća u cijelom regionu ZB:

- » Postoje zakoni o maloljetničkom pravosuđu
- » Uvedene su alternativne sankcije u zakonima koji regulišu položaj DMSZ-a
- » Zakoni propisuju obavezno liječenje osoba koje koriste droge i koje su u sukobu sa zakonom
- » Postoje posebni zatvori i sudije za maloljetnike
- » Postoje uslovne kazne za maloljetnike
- » Kancelarije za liječenje maloljetnika dostupne su unutar pravosudnih sistema, uključujući psihologe i / ili socijalne radnike
- » Kancelarije za tretman maloljetnika u sukobu sa zakonom dostupni su unutar centara za socijalni rad

U isto vrijeme, najveći problemi za (gotovo) sve zemlje su:

- » Ne postoje smjernice za prikupljanje podataka
- » Nema nacionalnih strategija ili akata za sprječavanje ponašanja koje nije društveno prihvatljivo
- » Ne postoji Nacionalni savjet za prevenciju maloljetničke delinkvencije
- » Centri za maloljetnike u sukobu sa zakonom (zatvoreni) ne postoje
- » Nema sudova za maloljetnike
- » Podaci o sankcijama, liječenju i uslovnim kaznama nisu prikupljeni u pravosudnim sistemima
- » Podaci o djeci i mladima koji su u sukobu sa zakonom nisu povezani sa podacima o društvenoj zaštiti

Glavne prednosti u ostvarivanju pravosudnog sistema za maloljetnike u skladu sa pravima djeteta u cijelom regionu su razni zakoni potrebni za adekvatan tretman DMSZ-a i uvođenje nekoliko institucionalnih odredbi. Isto tako, ovdje možemo naglasiti da su najkonzistentnije slabosti, u različitim oblicima prisutni u svih pet poglavlja liječenja DMSZ-a: loše prikupljanje podataka, nedostatak smjernica, institucionalizacija je odgođena u pridržavanju zakonodavstva, nema mehanizama za outsourcing i čak slabo poznavanje DMSZ-a u relevantnim strategijama.

Opšta načela i vrijednosti

Sveobuhvatni pristup koji pokriva brojne vrijednosti, načela i standarde koji regulišu maloljetničko pravosuđe je pravda prilagođena djeci. On se oslanja na međunarodne obaveze dječjih prava, uvodi načela koja osnažuju djecu da sprovedu svoja prava, teži uklanjanju mnogih traumatskih iskustava sa kojima se djeca suočavaju u pravnom sistemu i podstiče države da razviju politike koje se odnose na situaciju djece u pravnom sistemu posebno utemeljene na dobro prepoznatim posebnim potrebama i ranjivosti djece i mladih. Ovaj pristup znači postojanje pravosudnog sistema koji garantuje poštovanje i efikasno sprovođenje svih prava djece na najvišem mogućem nivou, imajući u vidu osnovna načela, uzimajući u obzir djetetov nivo zrelosti i razumijevanja kao i okolnosti slučaja. Pravosuđe koje zadovoljava kriterijume "pravde prilagođene djeci" je lično, dostupno, prikladno godištu, brzo, marljivo, prilagođeno i usmjereno na potrebe i prava djeteta, ujedno poštujući prava djeteta, uključujući i ona na propisan postupak u vezi sa učestvovanjem i razumijevanjem postupka, poštovanje privatnog i porodičnog života kao i integriteta i dostojanstva.

Opšti elementi pravde prilagođene djeci

- » Informacije i savjeti
- » Zaštita privatnog i porodičnog života
- » Sigurnost (posebne preventivne mjere)
- » Osposobljavanje radnika
- » Multidisciplinarni pristup
- » Lišavanje slobode kao posljednje utočište

Dalje, međunarodni standardi preporučuju promovisanje drugih radnji prilagođenih djeci:

- » Istraživanje svih aspekata pravde prilagođene djeci i širenje informacija i obuke
- » Razmjena iskustava i saradnja na međunarodnoj promociji
- » Informativne kancelarije za dječja prava mogu biti povezane sa advokatskim komorama, službama socijalne pomoći, (dječjim) ombudsmanima, organizacijama civilnog društva itd.
- » Olakšavanje pristupa djece sudovima i mehanizmima za žalbe i dalje priznavanje i olakšavanje uloge organizacija civilnog društva i drugih nezavisnih organa ili institucija u pružanju podrške efikasnom pristupu djece sudovima i nezavisnim mehanizmima za žalbe
- » Uspostavljanje sistema specijalizovanih sudija i advokata za djecu i dalji razvoj sudova u kojima se mogu preduzeti zakonske i socijalne mjere u korist djece i njihovih porodica
- » Korištenje univerzalnih i evropskih mehanizama zaštite ljudskih i dječjih prava za ostvarivanje pravde i zaštitu prava kada domaća pravna sredstva ne postoje ili su iscrpljena;
- » Uvođenje ljudskih prava, uključujući dječja prava, obavezna je komponenta u školskim programima i za radnike koji rade sa djecom;
- » Razvoj i podrška sistemima usmjerenim na podizanje svijesti roditelja o dječjim pravima;
- » Uspostavljanje više-agencijskih i interdisciplinarnih centara za djecu, žrtve i svjedoke
- » Uspostavljanje specijalizovanih i dostupnih usluga podrške i informacija, kao što su konsultacije putem interneta, linije za pomoć i usluge lokalnih zajednica besplatno
- » Osiguravanje da svi zainteresovani stručnjaci koji rade u kontaktu sa djecom dobijaju odgovarajuću podršku, obuku i praktične smjernice

Opšte je prihvaćeno i jasno da maloljetnici imaju jednaka prava kao i odrasli u krivičnom pravnom sistemu, a osim toga, imaju pravo da se prema njima postupa ispravno, na način koji uzima u obzir njihovu starost i zrelost.

Međusektorska načela prilagođena djeci osiguravaju da zakon, politika i praksa u području maloljetničkog pravosuđa štite prava sve djece i promovišu njihov povoljan razvoj. Kako bi države mogle ostvariti pravosudni sistem za maloljetnike u skladu sa pravima djeteta, njihovi sistemi treba da odražavaju niz tih načela iz međunarodnih standarda i osiguraju prava djece tokom postupka. Ova načela koja podržavaju zaštitu dječjih prava u krivičnim sistemima moraju se uzeti u obzir u svim radnjama u kojima su djeca ugrožena, a primjena tih načela može se vidjeti u svakom poglavlju ovog vodiča.

Osnovna načela sveobuhvatne politike zaštite prava djece i mladih u sukobu sa zakonom koja se moraju sistematično uzeti u obzir u sistemu maloljetničkog pravosuđa su:

» **Zaštita najboljih interesa djeteta i mladih je ključna vrijednost, centralno načelo dječje zaštite i maloljetničkog pravosuđa**

Ovo načelo zahtijeva da u svim radnjama u kojima su maloljetnici direktno ili indirektno uključeni ili uticani od strane pravosudnog sistema, najbolji interesi maloljetnika su primarni faktor u svim odlukama koje se tiču njihovog slučaja uzimajući u obzir težinu zločina, njihovu zrelost, stepen razvoja, sposobnosti i lične okolnosti. Ono takođe zahtijeva da se uzmu u obzir svi interesi o kojima je riječ (psihološki, fizički, pravni, socijalni i ekonomski), kao i da se najbolji interesi sve djece odvojeno ocjenjuju i uravnotežuju, rješavanjem mogućih sukoba interesa. Sveobuhvatni pristup svim ovim perspektivama je pravilo koje će osigurati da se ostvare njihovi najbolji interesi.

» **Zaštita od diskriminacije** po bilo kojoj osnovi kao što su pol, uzrast, rasa, boja kože, jezik, religija, seksualna orijentacija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, društveno-ekonomsko porijeklo, imovina, rođenje, rodni identitet ili drugi status i status njihovih roditelja je dobro uspostavljeno načelo u međunarodnom pravu ljudskih prava.

Ovo načelo garantuje svojoj djeci pravo na jednako uživanje svih svojih prava i znači da djeca imaju pravo na jednako tretiranje pred zakonom. Države su dužne da poštuju prava svakog djeteta bez ikakve diskriminacije i preduzeti mjere kako bi osigurale da sva djeca budu zaštićena od svih oblika diskriminacije. Možda će biti potrebno pružiti dodatnu posebnu zaštitu i pomoć ugroženijoj djeci, kao što su djeca migranti, djeca izbjeglice i tražioci azila, djeca bez pratnje, djeca sa poteškoćama u razvoju, beskućnici i djeca sa ulice, romska djeca i djeca u rezidencijalnim ustanovama i bilo koja druga podgrupa maloljetnika zavisnih od lokalnog konteksta i individualnih okolnosti. Dalje, još jedan važan generator diskriminacije u području prava maloljetnika je uzrast i kapacitet. Vrlo maloj djeci ili djeci bez punog kapaciteta za ostvarivanje svojih prava mogu biti potrebni alternativni sistemi zastupanja kako bi se izbjegla diskriminacija. Takođe, treba uzeti u obzir rodno osjetljiv pristup u svim intervencijama. Posebne mjere treba preduzeti kako bi se spriječila diskriminacija djece i mladih u sukobu sa zakonom kada pokušavaju dobiti pristup obrazovanju ili tržištu rada.

» **Smisljeno učestvovanje** u sudskim ili upravnim postupcima zahtijeva da se poštuje i olakšava sposobnost djece da razumiju i učestvuju u svojim krivičnim postupcima. Ovo načelo zahtijeva poštovanje prava počinilaca da slobodno izražavaju svoja gledišta u svim pitanjima koja ih se tiču, bilo direktno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg tijela. Takođe zahtijeva ozbiljno uzimanje u obzir njihovog mišljenja i dužno poštovanje u svakom trenutku u pitanjima i postupcima propisanim zakonom u skladu sa djetetovim uzrastom, zrelosti i svim komunikacionim poteškoćama koje mogu imati kako bi ovo učestvovanje bilo smisljeno. Dalje, potrebno je da svi maloljetnici budu obaviješteni o svojim pravima, o procesu, izborima koje imaju i mogućim posljedicama tih izbora kako bi se osiguralo ovo pravo, kao i da bi im se dali odgovarajući načini pristupa pravdi. Stoga bi postupak trebalo da se sprovodi na način koji je razumljiv, koji omogućuje maloljetniku učestvovanje i slobodno izražavanje svojih stavova, mišljenja i briga, kao i aktivno učestvovanje u sudskom procesu, a ne da budu suočeni sa svršenim činom.

- » **Načelo vladavine prava** u potpunosti se primjenjuje na djecu kao i na odrasle. Ovo načelo garantuje elemente propisanog postupka kao što su načela zakonitosti i proporcionalnosti, pretpostavka nevinosti, pravo na pravično suđenje, pravo na pravni savjet, pravo na pristup sudu i pravo na žalbu, pravo pristupa odgovarajućoj nezavisnoj pravnoj pomoći i efikasni mehanizmi za žalbe maloljetnika jer su isti garantovani odraslim i zabranjuje se njihovo minimiziranje ili poricanje pod izgovorom najboljeg interesa djeteta.
- » **Pravo na zaštitu dostojanstva maloljetnog počinioca** je osnovni preduslov za ostvarivanje ljudskih prava. Ono garantuje da će maloljetnici dobiti tretman u skladu sa promovisanjem njihovog osjećaja dostojanstva i vrijednosti, tretiranja sa oprezom, osjetljivosti, poštenja i poštovanja, sa posebnim osvrtom na njihovu ličnu situaciju, blagostanje i specifične potrebe, uz puno poštovanje za njihov fizički i psihički integritet, bez obzira na njihov pravni status i sposobnost u bilo kojem postupku ili slučaju. Ovo načelo takođe garantuje da se svi oblici nasilja u postupanju prema djeci u sukobu sa zakonom moraju zabraniti i spriječiti, tj. da maloljetnici neće biti podvrgnuti mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem tretiranju ili kažnjavanju.

Strogo kazneni tradicionalni pristup krivičnog pravosuđa nije u skladu sa vodećim principima, a pristup pravde prilagođenoj djeci i njegov efekat teži da bude u suprotnosti sa najboljim interesima djeteta i mlade osobe.

Maloljetnici se razlikuju od odraslih u svojim potrebama i ranjivostima, a takve razlike čine osnovu za manju krivicu djece u sukobu sa zakonom. Ovo su ujedno i razlozi za stvaranje posebnog sistema maloljetničkog pravosuđa čime se zahtijeva drugačije postupanje prema maloljetnicima. Zaštita najboljih interesa djeteta takođe znači da se tradicionalni ciljevi kaznene pravde, kao što su represija, odmazda i kažnjavanje, moraju zamijeniti ciljevima restorativne pravde u radu sa maloljetnim počiniocima.

Restorativna pravda je model krivičnog pravnog sistema koji se više fokusira na ublažavanje štete koju je zločin učinio ljudima i njihovim međusobnim odnosima, a ne na kažnjavanje počinioca. Uključuje sve koji su direktno ili indirektno ugroženi zločinom u pokušaju da se odluči kako najbolje ublažiti štetu i nastoji da uspostavi ravnotežu u oštećenoj vezi između žrtve, počinioca i zajednice. Njen je cilj da spriječi počinioca da se vrati u delinkventno ponašanje i da mu pruži pomoć potrebnu za ispravljanje postojećeg neprihvatljivog ponašanja. Temelji se na načelima reparacije i rehabilitacije, dobrobiti i reintegraciji.

Opšti pogled na restorativnu pravdu je da kada osoba počini zločin on ili ona nanosi štetu zajednici u cjelini, kao i žrtvama. Sistemi krivičnog pravosuđa koji se fokusiraju na kažnjavanje i odmazdu malo pridonose tim štetama. Takođe, često ne uspijevaju da identifikuju ili priznaju probleme koji su naveli počinioca da počini zločin. Osnovno načelo restorativne pravde je da promoviše koncepte reparacije i rehabilitacije umjesto odmazde i kazne. Programi restorativne pravde imaju za cilj rješavanje sukoba i ublažavanje štete u brojnim situacijama podsticanjem onih koji su prouzrokovali štetu da priznaju rezultat onoga što su učinili i da im se da prilika da kompenzuju. Oni takođe nude onima koji su bili žrtve štete priliku da se prizna šteta i izvrši ispravak. Programi restorativne pravde imaju za cilj postizanje tih rezultata podsticanjem onih koji su ugroženi krivičnim djelom, uključujući žrtvu i počinioca, da razgovaraju o tome šta se dogodilo i da postignu konsenzus u vezi sa odgovarajućom sankcijom ili posljedicom. Dok je sankcionisanje jedan od aspekata restorativne pravde, fokus postupka je na ispravljanju štete koju je napravio počinitelj, liječenju žrtve i zajednice i osiguravanju reintegracije počinioca.

Restorativna pravda temelji se na sljedećim vodećim načelima:

- » Povratak žrtve
- » Osiguravanje da počinitelj razumije i da je voljan da preuzme odgovornost za svoje postupke i štetu koju je on ili ona prouzrokovao
- » Pomaganje u promjeni i poboljšanju budućeg ponašanja počinioca
- » Popravljanje učinjene štete
- » Vraćanje ravnoteže unutar zajednice i društva i obnova osjećaja zajedništva ometeno krivičnim djelom ili sukobom

Postupak obnove prema ovom modelu je bilo koji proces u kojem žrtva i počinitelj, gdje je to prikladno, bilo koja druga osoba ili članovi zajednice ugroženi krivičnim djelom, zajedno aktivno učestvuju u rješavanju pitanja koja proizilaze iz krivičnog djela, najčešće uz pomoć nepristrasne treće strane. To uključuje prevenciju, mjere preusmjerenja, rehabilitaciju, alternative pritvoru (pritvor se koristi samo u krajnjem slučaju, u najkraćem mogućem roku, zabranjuje se smrtna kazna i tjelesno kažnjavanje). Restorativna pravda je široki koncept koji se može koristiti prije suđenja, prije izricanja kazne, i nakon presude, kao i u nizu nesudskih situacija (kao što je upravljanje sukobima u školama ili sa djecom u riziku). Za najbolje rezultate programi restorativne pravde treba da budu dostupni u svakoj fazi krivičnog postupka. Oni bi trebali biti potpuno dobrovoljni i za žrtvu i za počinioca i mogu se povući u bilo kojem trenutku.

Restorativni procesi su u praksi pokazuju bolje rezultate od sudskih procesa, stavljajući akcent na proces obrazovanja i socijalne integracije.

Vrste usluga koje OCD-i treba da pruže djeci i mladima koji su u konfliktu sa zakonom

Nesumnjivo, odgovornost za maloljetničko pravosuđe leži na državi, ali je takođe nesporno da civilno društvo ima značajnu ulogu. Stoga ćemo da istaknemo u ovom poglavlju intervencije koje OCD-i mogu da pruže imajući u vidu da je u našem regionu tranzicija još uvijek u procesu otvaranja područja uključenosti OCD-a među onim područjima koji su se tradicionalno vodili samo od strane države (poput mnogih socijalnih, obrazovnih, društvenih i drugih usluga, koje sada postepeno preuzimaju nedržavni akteri).

Važno je da na samom početku usvajanja sveobuhvatnog pristupa pravosudne intervencije prilagođene mladima, mjere i usluge nisu ograničene samo na trenutni pravosudni sistem i sudske postupke. Naprotiv, kako bi se djeci i mladima u stvarnom životu pružila pravičnost prilagođena djeci i mladima, te bi aktivnosti trebalo da imaju širi opseg usmjeren na sve aktere koji se bave djecom i mladima u sukobu sa zakonom, u i izvan sudskih postupaka. Samo zajednička strukturisana strateška saradnja svih sektora u društvu može garantovati da su prava maloljetnika poznata i savjesno poštovana kao i da ovaj sveobuhvatni koncept koji djeluje na dobrobit i najbolji interes sve djece i mladih u sukobu sa zakonom funkcioniše.

U ovom sveobuhvatnom okviru i u skladu sa načelima restorativne pravde kao i pravde prilagođene djeci, postoje mogućnosti kao i potreba za razvojem bezbrojnih usluga. Štaviše, od najveće je važnosti razviti raznovrsne, prilagođene, ciljane usluge i intervencije karakteristične za kontekst kako bi se postigli visoki uticaji na području pravosuđa prilagođenog djeci. Cjelokupni broj intervencija mora biti sveobuhvatan u smislu da pruža potrebne mogućnosti u skladu sa međunarodnim standardima u svakom relevantnom trenutku.

Usluge i programi u zajednici koji odgovaraju na posebne potrebe, probleme, interese i brige maloljetnika i koji pružaju odgovarajuće usluge mladim osobama i njihovim porodicama treba da se razviju u svakoj tački relevantnoj za maloljetne prestupnike - na nivou glavnih uzroka odgovornih za maloljetničko prestupništvo, na stadijumu stadijumu kontakta maloljetnika sa pravosudnim sistemom, na nivou zajednice i šireg društva koje okružuje maloljetnike, kao i pri formiranju zakonodavstva i politika.³

Važno je imati na umu da koristimo pojmove "intervencija", "programi" i "mjere" koje vode OCD-i na području PPD-a, a ne samo pojam "usluge". Ovim se naglašava da osim aktivnosti užeg pružanja usluga koje se odnose na PPD, organizacije civilnog društva mogu imati i šire funkcije - kao što je nadzorna funkcija koja ih stavlja na poziciju da preduzmu inicijative zagovaranja u PPD-u, izvještavanje iz sjenke, praćenje ljudskih prava, uticaj na politike, usmjeravanje glasa zajednice i druge inicijative ove vrste.

U svrhu lakše navigacije ovdje ćemo kategorizovati cijeli spektar mogućih intervencija utemeljenih na fazama trajektorije maloljetničkog kriminala od svojih glavnih uzroka, kroz prolazak kroz pravosudni sistem do faza nakon napuštanja pravosudnog sistema slijedeći strateška područja intervencije:

1. Programi prevencije
2. Reaktivne intervencije - u mjerama pravosudnog sistema
3. Programi nakon objavljivanja

³ Na osnovu Rijadskih smjernica, br. 32; Odbor za prava djeteta, Opšti komentar br. 10

Da bi bilo jasno, ovdje ćemo predstaviti opsežan popis mogućih intervencija sa objašnjenjima, dok će se na kraju ovog priručnika dati opsežan popis sa detaljnim opisima postojećih programa i njihovih varijanti.

Preventivne mjere

Kombinacija nekoliko faktora (socioekonomski uslovi, porodični odnosi, nezaposlenost i krug prijatelja itd.) često utiče na djecu i mlade da krše zakon. To su posebno slomljeni domovi, velike porodice, neobrazovani roditelji, nedostatak odgovarajuće roditeljske brige i vaspitanja, nezaposlenost, ekonomska deprivacija, zavisnost o drogama i alkoholu, neprijateljsko okruženje, negativni uticaj i pritisak, itd. Efektivne preventivne mjere usmjerene su na ublažavanje ovih faktora i sprječavanje maloljetnika da krše zakon.

Primarna prevencija maloljetnika od činjenja krivičnih djela je od suštinske važnosti, budući da ima za cilj da spriječi delinkvenciju prije nego što se dogodi. Prevencija obuhvata širok raspon političkih rješenja i programa utemeljenih u zajednici koji pokušavaju riješiti glavne uzroke problema - zaustaviti maloljetničko kršenje zakona tamo odakle počinje - u porodici i zajednici. Ovaj najširi nivo zaštite može uključivati dobro informisane (naučno i demografski) nacionalne politike i programe za cjelokupno stanovništvo koji doprinose dobrobiti svih, socijalnoj pravdi i uključivom društvu, pružajući mogućnosti za obrazovanje, smještaj, zdravlje, zapošljavanje, socijalnu sigurnost i socijalnu mobilnost, uslugu podrške i zaštite porodici, strategije za smanjenje siromaštva koje zadovoljavaju potrebe i očekivanja maloljetnika. Tu spadaju i omladinska udruženja i druge organizacije civilnog društva, kulturni i zabavni sadržaji zajedno sa dobro definisanim i prihvaćenim sistemom građanskih vrijednosti koji doprinose rješavanju glavnih uzroka prestupa.

Sekundarna prevencija cilja na djecu i mlade i uključuje napore za stvaranje sigurnosne mreže za njih kroz individualne sekundarne podrške i posredničke usluge koje uključuju odgovarajuće sisteme monitoringa i širok raspon usluga podrške i savjetovanja porodicama, školama i/ili mladima koje dosežu do najugroženijih mladih ljudi u cilju popravljivanja uslova koji dovode do kršenja zakona. To može uključivati uklanjanje ili smanjivanje „faktora rizika“, kao što su porodična disfunkcija, delinkventna grupa vršnjaka, odsutnost, zloupotreba alkohola, kao i dodavanje ili jačanje „zaštitnih faktora“ kao što je postojanje pozitivnog uzora ili honorarnog posla, pružanje obuke za roditelje i podrške domaćinstvima sa niskim prihodima, porodicama ili osobama koje su u nepovoljnom položaju.

Organizacije civilnog društva zbog svoje ukorijenjenosti u zajednici posebno su dobro pozicionirane da bi mogle razumjeti različite potrebe i ranjivosti i najbolje prilagoditi intervencije koje utiču na maloljetničke prestupnike kako za osmišljavanje usluga, tako i za uticaj na politike. Oni mogu doprijeti do osoba u riziku u zajednicama, olakšavaju njihovu inkluziju i integraciju, promoviraju pozitivne vrijednosti i modele u zajednici, podrže porodice i ugrožene maloljetnike, angažuju cijelu porodicu, osiguravaju kvalitetno preusmjeravanje, olakšavaju dijalog najrizičnijih maloljetnika sa javnim sektorom, pa čak i da direktno prosljeđuju ove podatke u politikama.

Aktivnosti organizacija civilnog društva pod prevencijom uključuju:

Razvoj sveobuhvatnih programa i usluga maloljetnika u zajednici koji odgovaraju osnovnim potrebama i promoviraju prava maloljetnika idealno je rješenje za primarnu prevenciju prestupa. Rijetko se to može postići samo od strane OCD-a, pa je bolje razviti koordinisani odgovor svih zainteresovanih strana sa razvojem, planiranjem, implementacijom, monitoringom i procjenom koji pokrivaju svu djecu i mlade kojima je potrebna pomoć u cilju prevencije maloljetničkog kršenja zakona. Direktni uticaj na sprječavanje kršenja zakona ima stvaranje resursnih centara za svemaloljetnike, obezbjeđivanje aktivnosti za djecu i mlade, na primjer: kongresi, kampovi, samiti, kvalitetne zdravstvene i obrazovne usluge, obezbjeđivanje ruralnih i udaljenih područja adekvatnim socioekonomskim mogućnostima i uslugama, kako bi mladi iz siromašnih urbanih područja imali

dostupne obrazovne, poslovne i zabavne programe u cilju razvoja lokalnih zajednica, posebno organizacija koji se bave mladima i jačanjem i u cilju jačanja uključenosti zajednice u primarnu prevenciju.

Programi podizanja svijesti o maloljetničkom kriminalu na nivou zajednice za djecu, mlade i odrasle su ključni dio prevencije. Mogu biti u različitim oblicima i mogu da se sprovede kroz medijske nastupe, javne objave, javne događaje, informativno-obrazovne kampanje, proizvodnju informativno-obrazovnih materijala, obrazovne programe i programe obuke, kroz postojeće institucije i organizacije, kontaktiranjem grupa, pojedinaca ili javnosti. Njihov je cilj podizanje svijesti javnosti o rizicima i najboljim odgovorima na maloljetne prestupnike, ljudska prava i uloge zajednice u sprječavanju maloljetničkog kriminala, postojanju i funkcionisanju sistema krivičnog pravosuđa, postojećih usluga i programa na ovom području.

Programi mentorstva uključuju stvaranje individualnih odnosa u kojem mentor podržava i podstiče maloljetnika, što se često koristi kao interventna metoda u sprječavanju maloljetničkog prestupa poboljšanjem akademskog uspjeha mladih, rizičnog ponašanja, upotrebe droga i psihosocijalnog razvoja. Mentorstvo može imati različite oblike i varira u zavisnosti od ciljeva programa i očekivanih ishoda. Može uključivati "rizične" ili uobičajene mlade i prosocijalne vršnjake. Posebno korisno mentorstvo je ono koje integriše vršnjačko mentorstvo, bivše rizične grupe mladih ili bivše prestupnike kao mentore i intervencije vršnjaka. Ti programi imaju za cilj poboljšati socijalno-emocionalni razvoj mladih kroz pružanje uzora kao i poboljšanje kognitivnog razvoja mladih. Često mentori djeluju i kao zagovornici brige za mlade.

Jedna od sekundarnih preventivnih intervencija koje mogu pružati organizacije civilnog društva je **24-časovna hitna služba** za djecu u krizi koja im direktno pruža ili ih upućuje na usluge hitne ili dugotrajne pomoći. Ona bi posebno trebalo da uključuje odgovarajuće sklonište, hranu i zdravstvene usluge za beskućnike ili djecu na ulici; informacije o lokalnim objektima, smještaju, zapošljavanju i drugim oblicima i izvorima pomoći koje bi maloljetnicima u krizi trebalo odmah omogućiti.

Programi pružanja pomoći onima koji su djelovali na anti-socijalni način i stoga se smatraju pod-populacijom maloljetnika u riziku i imaju za cilj da zaustave putanju do stvarnog prekršaja detaljnim početnim skriningom, učenjem kognitivnih vještina ponašanja, pružanjem strukturne podrške grupama i grupama koje pomažu same sebi, porodične terapije za porodice rizične djece, organizacijom grupa za praćenje, podučavanje roditelja efikasnim porodičnim i dječjim strategijama upravljanja, pružanje savjetovanja, akademsko podučavanje, školsko zagovaranje i konsultacije sa nastavnicima. Ti su programi pokazali pozitivne rezultate i često su se ponavljali.

Još jedan primjer preventivnog programa uključuje **izgradnju kapaciteta roditelja, nastavnika i djece** osmišljenog za promovisanje emocionalne i društvene kompetencije za djecu, procese socijalizacije nastavnika i porodica, smanjenje faktora rizika i neželjenih ponašanja povezanih sa maloljetničkim prestupništvom, razvijanje porodične komunikacije i rješavanje problema, poboljšanje roditeljske upotrebe nenasilne discipline, smanjenje problema u ponašanju djece u interakciji sa roditeljima, smanjenje roditeljske depresije i poboljšanje samopouzdanja roditelja, poboljšanje roditeljske veze i roditeljskih odnosa, poboljšanje vještine vaspitavanja djece i smanjenje dječje i vršnjačke agresije. Ako se radi kompetentno i odgovorno, ti programi mogu da imaju veliki uticaj na zaustavljanje maloljetničkog prestupništva od samog starta i na značajno promovisanje razvoja djece i mladih.

Centri za zavisnost kojima upravljaju organizacije civilnog društva mogu pružati usluge maloljetnicima sa istorijom zloupotrebe droga koja ih može dovesti do kršenja zakona. Njihove usluge mogu uključivati detoksikaciju, usmjeravanje i savjetovanje, meditaciju, opismenjavanje, psihoterapiju, obuku za razvoj vještina, obrazovanje, rekreativne aktivnosti i anonimne sastanke anonimnih alkoholičara ili korisnika narkotika kojima je cilj direktno neutralizovanje jednog od glavnih pokretača kršenja zakona.

Reaktivni - u okvirima programa pravosudnog sistema

Mjere diverzije

Uprkos plemenitim ciljevima maloljetničkog pravosuđa, kontakt sa bilo kojim pravosudnim sistemom u praksi će vjerovatno imati štetan uticaj na djecu. Kaznena realnost mnogih formalnih pravosudnih sistema, potencijalno oštre posljedice uključivanja u pravne postupke i društvena stigmatizacija djece koja su došla u dodir sa maloljetničkim pravosudnim sistemom ne može se zanemariti. U svjetlu ovih nedostataka, djeca u sukobu sa zakonom se često bolje tretiraju konstruktivnim odgovorima van sudskih postupaka koji efikasnije promovišu rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju. Ovi načini djelovanja dostupni su kroz proces poznat kao diverzija, pri čemu se djeca odvajaju od formalnog pravosudnog sistema prije izricanja kazne.

Diverzija je usmjerena na skretanje djece i mladih ljudi iz sudskih postupaka prema rješenjima u zajednici. Maloljetnicima bi u svakoj fazi postupka trebalo pružiti mogućnost alternativnog načina, odvojenog od formalnog pravosudnog sistema. Obuhvata niz mjera za postupanje sa počinocima prekršaja bez pribjegavanja sudskim postupcima.

Postoje brojne vrste mjera diverzije, koje se primjenjuju na raznim mjestima tokom procesa pomaganja maloljetnika u sukobu sa zakonom. Među najčešćim su: upozorenja, programi posredovanja, programi pomirenja, izvinjenja osobama nad kojim je izvršeno krivično djelo, naknada uključujući i nenovčana plaćanja, društveno koristan rad itd. Iako različiti učesnici u krivičnom postupku pravosudnog sistema mogu odigrati važnu ulogu u odvratanju mladih ljudi od sistema, uglavnom upućivanjem slučajeva na uključivanje u programe diverzije, u većini slučajeva to su društvene grupe, organizacije civilnog društva, stručnjaci za socijalnu pomoć koji upravljaju programima.

Društveno koristan rad zahtijeva od mladog počinioca da služi zajednici u preporučenom broju sati umjesto da ide na sud ili bude zatvoren. Ono nudi način da dijete bude odgovorno i da popravi neke štete uzrokovane njegovim ili njenim delinkventnim ponašanjem. To uključuje stavljanje maloljetnog počinioca u prikladni društveno koristan rad, u zavisnosti od toga koje vještine mogu ponuditi najčešće domovima ili bolnicama za osobe sa tjelesnim ili mentalnim invaliditetom, javnim opštim bolnicama, knjižarama, opštinama, dječjim domovima, domovima za stare, policijskim stanicama ili slično. Važno je da se mladi prestupnici koji obavljaju društveno koristan rad ne koriste kao besplatna radna snaga za zamjenu potencijalno plaćenih zaposlenih. Mora se takođe paziti da se mladoj osobi ne da program rada za koji on ili ona nemaju šansu da završi ili su na bilo koji način štetni za njih. Kada je usluga zadovoljavajuće završena, optužba se obično povlači, pa je tako mladi počinilac bio odvrćen od krivičnog sistema. Društveno koristan rad je posebno koristan u uključivanju lokalne zajednice u reintegraciju djeteta. Najbolje funkcioniše tamo gdje se vrsta posla odnosi na djelo koje je mlada osoba počinila. Na primjer, ako je dijete počinilo čin vandalizma, od njega/nje se može tražiti da radi ili obnavlja objekte u zajednici.

Restorativno upozorenje je korišćenje upozorenja ili „posljednjeg upozorenja“ od strane policije koje takođe pokušava učiniti da maloljetnik preuzme odgovornost za svoje postupke i bude svjestan zašto je njegovo ponašanje štetno i neprihvatljivo, kao i da promoviše njihovu reintegraciju u društvo. Trebalo bi da ga sprovode obučeni službenici kako ne bi imali štetan, ponižavajući ili stigmatizirajući efekat na maloljetnika. Trebalo bi da predaju upozorenje pred roditeljem ili starateljem djeteta i da istraže razloge koji stoje iza prekršaja i da rasprave uticaj na ugrožene osobe. Prema potrebi, to može dovesti do upućivanja na usluge socijalne pomoći.

Programi medijacije omogućuju žrtvama i počinocima da se susretnu licem u lice u sigurnom okruženju i razgovaraju o krivičnom djelu sa istreniranim posrednikom koji olakšava i usmjerava postupak. To može biti vrlo teška situacija i mora se voditi računa da se osigura da su djeca (uključujući i djecu žrtve) dobro zaštićena, svjesna šta proces podrazumijeva i da je u njihovom najboljem interesu da ga sprovedu. Postupci medijacije trebalo bi da se odvijaju u neutralnom prostoru koji se

obično ne povezuje sa krivičnopravnim sistemom i u kome se i dijete i žrtva osjećaju sigurnim, kao što je dom ili knjižara. Tokom postupka posredovanja pravila suda nisu primjenjiva, sudija neće biti prisutan, a u većini slučajeva nijedna stranka nije zastupana od strane advokata. Sesije medijacije mogu nametnuti širok spektar sankcija počiniocu, uključujući: društveno koristan rad, nadzor, naknadu štete (za oštećenu imovinu, troškove liječenja i sahrane, itd.), savjetovanje, liječenje od opojnih droga, obavezno obrazovanje, novčane kazne, kućni nadzor, uslovnu kaznu, jednostavno izvinjenje ili bilo koja kombinacija ovih. Za razliku od formalnih kazni, sporazumi postignuti tokom posredovanja obično odražavaju želje i žrtve i počinioca u pogledu kazne koja bi trebalo da bude izrečena.

Konferencija je slična intervencija medijaciji u svojoj osnovnoj namjeni i strukturi; međutim, medijator se naziva fasilitator. Razlika između medijacije i konferencije je u tome što je konferencija inkluzivnija i podstiče učestvovanje žrtava, zastupnika žrtava, počinioca, članova porodice počinioca, prijatelja počinioca, čuvara reda, predstavnika zajednice i svih drugih osoba koje su ugrožene zločinom koji bi mogli imati udio u postupku. Konferencija slijedi isti obrazac kao i medijacija. Nakon što se žrtva i počinitelj dobrovoljno slože da učestvuju, fasilitator će pripremiti sve strane za sjednicu konferencije. Oni će organizovati sastanak na neutralnom mjestu i tokom zasjedanja svaka strana će imati priliku da izrazi svoje mišljenje i postavi pitanja. Kao i kod medijacije, cilj je postići dogovor (pismeni ili usmeni) u vezi sa odgovarajućim ishodom. Mogući ishodi konferencija jednaki su onima za medijaciju, ali nude strukturalnije učestvovanje drugih uključenih strana i mogu biti posebno korisni u slučaju djece.

Novčane ili materijalne kazne mogu se izreći kao jedina sankcija, kao jedna od nekoliko sankcija, ili kao uslovna kazna. Iznos novčane kazne trebao bi biti prilagođen platežnoj moći počinioca. Novčane kazne su najpoznatiji i najčešći oblik novčanih sankcija. Novčane kazne smatraju se humanima i uzrokuju minimalni broj socijalnih poremećaja za djecu koja ih mogu priuštiti. Međutim, one mogu stvoriti nejednakosti diskriminacijom siromašne djece, za koju nemogućnost plaćanja može da se okonča pritvaranjem.

Restitucija se obično naređuje da bi se nadoknadilo žrtvama u slučajevima imovinskog kriminala, prevare, krivotvorenja ili krađe. Takođe se može primijeniti za naknadu štete žrtvama nasilnog kriminala za troškove vezane za njihovo fizičko i mentalno zdravlje. Direktna služba žrtvama je najrjeđi oblik restitucije. To je vrsta pomirenja u kojoj se počinitelj i žrtva susreću u pažljivo nadziranom okruženju kako bi odredili kako počinitelj može izvršiti povrat direktno žrtvi obavljanjem neke usluge. Ove usluge obično uključuju renoviranje imovine oštećene od strane počinioca. Ova vrsta personalizovane restitucije uključuje benefit žrtve da može da upozna počinioca, što često ublažava strah povezan sa kriminalnim susretom (slično programima medijacije).

Intervencije ili nalozi za liječenje su intervencije koje su osmišljene kako bi pojačale prosocijalno ponašanje. Neke specifične vrste terapijskih pristupa uključuju: individualnu terapiju, kontrolu bijesa, rješavanje problema, izmjenu ponašanja, grupnu terapiju, multisistemsku terapiju, individualizovano planiranje slučajeva.

Ostali programi

Osim većine programa diverzije, organizacije civilnog društva mogu igrati značajnu ulogu čak i ako maloljetnik uđe u formalni pravosudni sistem.

Informacije i savjeti su ključni elementi pravde prilagođene djeci od prvog uključivanja maloljetnika u pravosudni sistem i druge organe (policijske, imigracione, obrazovne, socijalne ili zdravstvene usluge). Na svakom koraku, maloljetnici i njihovi roditelji treba da budu odmah i adekvatno obaviješteni o dječjim pravima sa opštim ili osnovnim informacijama o pravnim pitanjima vlastitog slučaja ili situacije. Materijali prikladni za uzrast, koji sadrže relevantne pravne informacije, trebalo bi da budu dostupni i široko distribuisani. Takve usluge mogu takođe uputiti na advokata ili pomoć u ostvarivanju njihovih prava, savjetovanje i podršku, u idealnom slučaju besplatno.

Grupe civilnog društva pružaju pravnu pomoć optuženim ili pritvorenim maloljetnicima, kao i psihološku, obrazovnu ili socijalnu pomoć maloljetnim zatvorenim, organizuje aktivnosti za mlade pritvorene, uključujući programe rekreacije i obrazovanja kao i porodične posjete, sportske i umjetničke inicijative, pastoralnu podršku, pružanje mentorskih programa i grupa za podršku, kao i rad sa mladima kako bi se izgradilo njihovo povjerenje i lične vještine, kao i priprema pred puštanje na slobodu.

Programi za reintegraciju nakon puštanja na slobodu

Reintegracija se smatra efikasnim ponovnim ulaskom maloljetnika u zajednicu nakon zatvorske kazne. Programi nakon puštanja na slobodu ili naknadna pomoć su vitalna komponenta efikasnog sistema maloljetničkog pravosuđa jer pomažu maloljetnim počiniocima krivičnih djela koji su pritvoreni da se reintegrišu u zajednicu nakon što budu pušteni. Ovaj skup programa može uključivati sveobuhvatne radnje od neposredno nakon izricanja kazne, kroz razdoblje u kojem je zatvoren, i nakon puštanja u zajednicu. Proces reintegracije zahtijeva stvaranje jedinstvenog niza intervencija preko formalnih i neformalnih mreža društvene kontrole, kao i stvaranje kontinuuma usluga u zajednici kako bi se spriječilo ponavljanje anti-socijalnog ponašanja.

Istraživanje je utvrdilo brojne uzroke ponavljanja krivičnog djela, koji, ako se riješe, mogu spriječiti bivše počinioce da počine više prestupa a to su: nedostatak obrazovanja, nedostatak zaposlenja, upotreba droga i alkohola, loše mentalno i / ili fizičko zdravlje, nedostatak pozitivnih stavova i samokontrole, institucionalizacija i nedostatak životnih vještina, nedostatak stambenog prostora, nedostatak finansijske podrške, nedostatak porodičnih mreža, nedostatak pozitivne socijalne podrške itd. Potrebno je temeljno individualizovano procjenjivanje faktora rizika za svakog maloljetnog počinioca kako bi se osiguralo da njihova reintegracija u zajednicu bude uspješna. Pružanje efikasnih intervencija na određenim ključnim područjima vjerovatno će da stvori uspješnu reintegraciju maloljetnika i da ga spriječe da ponovno djeluje. Bez ove vrste podrške, vrlo je vjerovatno da će se maloljetnik vratiti na iste okolnosti koje su dovele do kršenja zakona, pa čak i bilo kakva dostignuća rehabilitacije ostvarena tokom njihovog boravka u zatvoru mogu biti izgubljena.

Postoje dvije podgrupe tih vrsta programa:

- » Programi ograničenja u zajednici koji koriste nadzor i kontrolu nad počiniocima nakon puštanja u zajednicu. Primjeri uključuju provjeru zaposlenja, intenzivan nadzor, elektronski nadzor, kućni pritvor, testiranje urina na upotrebu nelegalnih supstanci, a kontakt sa službenicima za uslovnu slobodnu ili drugim popravnim osobljem češće sprovode državne institucije.
- » Interventni programi usmjereni na promjenu delinkventnog ponašanja mladih počinioca i obično pružaju terapijske tretmane, usluge zavisnosti od droga, kao i druge podrške zajednice kao što su zapošljavanje i pomoć u obrazovanju među drugim uslugama, a češće ih primjenjuju organizacije civilnog društva.

Sve ove mjere spadaju u tercijarnu prevenciju jer su po svojoj prirodi reaktivne - reaguju na maloljetne počinioce sa ciljem izbjegavanja recidivizma.

Međunarodni standardi promovišu upotrebu prijevremenog i uslovnog oslobađanja, ako postoji zadovoljavajući napredak prema rehabilitaciji. Obično, kada se mladi ljudi oslobode rano izrečene kazne, na određeno vrijeme moraju se pridržavati uslova da se bave određenim aktivnostima, pohađaju određene centre i suzdrže se od određenog ponašanja. Kršenje ovih uslova obično rezultuje njihovim povratkom u pritvor. Važno je da se maloljetnici ne samo nadgledaju kako bi se osiguralo da ne krše uslove svoje uslovne slobode, već i da im se pruži podrška kako bi se izbjegli problemi.

Često je potrebno **pružanje osnovnih usluga**. Mnogi maloljetnici dolaze iz teških i nestabilnih životnih uslova prije nego što su otišli u pritvor, i možda nemaju mjesta gdje bi se mogli vratiti nakon puštanja na slobodu. Ako je to slučaj, potrebno je osigurati da maloljetnik ima mjesto za život, zaposlenje, odjeću i ostale osnovne potrepštine nakon puštanja. Bilo kakve razlike između napuštanja pritvora i pronalazjenja smještaja ili povratka u obrazovanje mogu gurnuti maloljetnika na ponovno činjene krivičnog djela zbog egzistencijalnog ćorsokaka. U okviru ovog niza pomoći dolazi i potreba da se osigura kontinuitet pomoći, što znači da se bilo kakva podrška ili liječenje koje maloljetnik prima tokom zatvaranja ne bi smjelo naglo prekidati samo zato što maloljetnik napušta ustanovu ako je liječenje ili njega još uvijek potrebna, kao što je to u slučaju nekih medicinskih tretmana, započetog obrazovanja, liječenja zavisnosti i sl.

Terapija koja pruža programe za naknadnu njegu namijenjena je maloljetnicima sa problemima mentalnog zdravlja ili zloupotrebe droga i obezbjeđuju bihevioralne i druge terapije maloljetnicima i njihovim porodicama kako bi se pomoglo mladima da se reintegrišu u zajednicu. Mogu se organizovati kao individualne / porodične ili grupne terapije. Ti programi imaju za cilj da smanje rizik recidivizma na takav način da postignu apstinenciju mladih od alkohola i drugih supstanci, poboljšaju mentalno zdravlje mladih i povećaju prosocijalno ponašanje, nauče ih socijalnim vještinama koje im nedostaju i vještinama suočavanja, povećaju predanost promjeni mladih i njihovih porodica, poboljšaju izbore životnog stila (socijalne, obrazovne, profesionalne kao i za zapošljavanje), obuče članove porodice u vezi sa uspostavljanjem partnerstva sa školama, kao i drugim sistemima a i da djeluju kao efikasni zagovornici mladih i povezati porodicu sa odgovarajućom podrškom zajednice. Ovi programi započinju nekoliko mjeseci prije nego što se mladi oslobode i nastave nekoliko mjeseci nakon puštanja - u zavisnosti od pojedinačnih okolnosti i planiranih ciljeva čiji su rezultati dokazani u smanjivanju stopa recidivizma.

Podrška jedan na jedan osigurava mentorstvo u programima rehabilitacije i reintegracije. Spomenuli smo da su mentorski programi korisni u prevenciji, a ovdje dodajemo da se oni mogu koristiti u pritvoru i alternativnim kaznama, kao i u naknadnoj njezi. Mladi prestupnici često nemaju pozitivne uzore, samopoštovanje i znanje o prilikama koje su im dostupne. Mentorstvo pruža podršku jedan-na-jedan, prijateljstvo, savjetovanje, podsticanje i jačanje zdravog ponašanja i stavova kada se mlade osobe oslobode iz pritvora kako bi im se pomoglo da se reintegrišu u zajednicu i izbjegnu nevolje. To mogu pružiti vršnjaci mlade osobe, reformirani mladi ili odrasli počinioci ili odrasli. Tamo gdje se mentorstvo koristi kako bi se pomoglo mladim ljudima da se reintegrišu, vrlo je korisno ako se mentor i mlada osoba međusobno upoznaju prije puštanja na slobodu. Uključivanje volontera takođe pomaže u uklanjanju prepreka između lokalne zajednice i mladih počinioca.

Programi životnih vještina za maloljetnike nakon puštanja na slobodu ciljaju na jedan od glavnih uzroka kršenja zakona i ponovnog činjenja krivičnog djela - nedostatak potrebnih životnih vještina (donošenje odluka, rješavanje problema, upravljanje stresom, upravljanje vršnjačkim pritiskom, planiranje života itd.) koje su dovele maloljetnika do kršenja zakona na prvom mjestu. Ovi programi reintegracije nude se maloljetniku nakon puštanja na slobodu a po mogućnosti i prije i trebalo bi da se temelje na individualnoj procjeni nedostajućih vještina i individualnih razvojnih planova. Rad može uključivati individualne i grupne sesije, kao i kombinaciju oba u razdoblju od nekoliko nedjelja do nekoliko mjeseci. Programi životnih vještina usredsređeni su na pojedinca tokom prvih nekoliko sesija nakon čega se učesnici podstiču i podržavaju kako bi sami izgradili životni plan, postavili granice i vježbali samodisciplinu.

Prelaz na porodične programe ima za cilj povratak maloljetnika na porodično okruženje nakon što je zatvoren uz maksimalnu korist. U tom je pogledu od vitalnog značaja raditi sa porodicama i počiniocima kako bi ih pripremili za oslobađanje mlade osobe i pružili praktičnu i emocionalnu podršku kako bi se osigurao nesmetan prelaz iz institucionalne pomoći u porodični život. Ova tranzicija može biti olakšana kada porodice mogu da održavaju redovne kontakte sa svojom djecom tokom cijele kazne. Posebno je korisno ako mladi ljudi imaju mogućnost polagane reintegracije, kada im je dopušteno da odu kući na dan puštanja na slobodu i posjete tokom vikenda, a takve aktivnosti treba da budu planirane što je prije moguće tokom zatvaranja.

Program odskočne daske temelji se na korišćenju poluinstitucionalnih aranžmana kao što su kuće na pola puta, obrazovni domovi i dnevni centri kako se promovišu u međunarodnim standardima. Oni su uspostavljeni kako bi pružili podršku mladim ljudima pri napuštanju zatvorenih institucija. S druge strane, neki mladi ljudi nisu spremni da se vrate kući odmah nakon puštanja iz zatvora, ili njihove porodice nisu spremne, nisu u mogućnosti ili nisu voljne da ih prime nazad. Programi koji nude privremeno sklonište, aktivnosti koje pomažu mladim ljudima da stanu na noge - osposobljavanje za vještine, pristup obrazovanju, pomoć u pronalaženju posla i pomoć u reintegraciji u njihove zajednice ključni su za njihovu reintegraciju. Bez takvih programa, vrlo je vjerovatno da će se mladi ljudi naći na ulicama vrlo osjetljivi na ponovno činj enje krivičnog djela.

Stvaranje pozitivne percepcije javnosti nužno je za uspješnu reintegraciju. Negativna percepcija javnosti otežava rehabilitaciju i reintegraciju mladih prestupnika, što ih čini ranjivijima na ponovno činj enje. Mladi počinioci neće dugo ostati izvan nevolje ako su suočeni sa predrasudama, isključenošću i nedostatkom mogućnosti unutar zajednice. Kako bi se ostvarile promjene, od ključne je važnosti osporiti nesporedne i pogrešna shvatanja javnosti o mladim prestupnicima, sistemu maloljetničkog pravosuđa i efikasnosti odgovora na kriminal mladih. Društvo i zajednice takođe se moraju podsticati na integraciju djece i mladih u slučaju reintegracije.

Procedure i smjernice

S obzirom na širok raspon i raznolikost mogućih usluga koje se pružaju DMSZ-ima od strane različitih OCD-a u različitim zemljama, nije moguće pružiti potpune, konačne i iscrpne smjernice, protokole i obrasce koji bi bili spremni za upotrebu u svakoj od OCD-a koje ih implementira. Stoga ćemo ovdje ponuditi uzorke najčešće korišćenih smjernica sa osnovnim i univerzalnim sadržajima. Svaka organizacija civilnog društva mora ih dopuniti i izmijeniti poglavljima i tačkama relevantnim za njihove posebne usluge i kontekst.

Kodeks etičkog ponašanja

Prvi, sveobuhvatni i uopšteno vodeći dokument za svaku organizaciju civilnog društva je Kodeks etičkog ponašanja. Kodeks ne bi trebalo da bude predug i preopširan dokument. Umjesto toga, trebalo bi da bude jasan i sveobuhvatan, relativno dugoročan dokument, dok bi detaljne smjernice za specifične situacije ili aspekte pružanja usluga trebalo biti razvijene u odvojenim postupcima i trebalo bi se redovno ažurirati.

Primjer Kodeksa etičkog ponašanja

Kodeks ponašanja primjenjuje se na sve zaposlene ili lica u nekom drugom formalnom odnosu sa OCD-om i relevantan je za sva mjesta njegovog rada.

Temeljna načela:

- » Zaštita najboljih interesa djeteta i mladih
- » Zaštita od diskriminacije po bilo kojoj osnovi
- » Značajno učestvovanje
- » Vladavina zakona
- » Pravo na zaštitu dostojanstva maloljetnika

1. Profesionalno ponašanje u odnosu na djecu i mlade u sukobu sa zakonom i njihove staratelje

- » Prepoznati i poštovati jedinstvene kvalitete, sposobnosti i potencijal svakog DMSZ-a.
- » Cijeniti ranjivost DMSZ-a i njihovu zavisnost od odraslih.
- » Zagovarati i osigurati da svi DMSZ-i, uključujući i one sa posebnim potrebama, primaju potrebne usluge i pravo liječenja.
- » Osigurati da se kultura, jezik, etnička pripadnost i porodična struktura svakog DMSZ-a prepoznaju i vrjednuju.
- » Stvoriti i održavati sigurno i zdravo okruženje koje podstiče dobrobit i razvoj DMSZ-a kao i poštuje njihovo dostojanstvo i njihov doprinos.
- » Garantovati povjerljivost svih podataka o DMSZ-u i njegovateljima
- » Osigurati sigurnost svih DMSZ-a i njihovih staratelja u OCD-u, kao i pomoći im da izrade planove za sigurnost izvan OCD-a
- » Osigurati da su svi DMSZ-i, uključujući i one sa posebnim potrebama, zaštićeni od bilo kojeg oblika diskriminacije, nasilja, zlostavljanja ili nemara.
- » Pružiti osobama koje pružaju usluge DMSZ-u mogućnost kontaktiranja i, ako je potrebno, saradnje sa OCD-om, drugim njegovateljima, resursima zajednice i profesionalnim uslugama.
- » Sarađivati sa drugima u zadovoljavanju potreba DMSZ-a

- » Promovisati prava DMSZ-a i njihovih staratelja
- » Osigurati jasne granice između profesionalnih i ličnih odnosa u radeći sve gore navedeno

2. Profesionalno ponašanje u odnosu na sebe

- » Sticanje, održavanje i poboljšanje stručne sposobnosti
- » Održavanje standarda rada
- » Održavanje fizičke i emocionalne dobrobiti
- » Posvećivanje kontinuiranom učenju, razvoju vještina i primjeni novih znanja u vezi sa DMSZ-a i OCD-a
- » Doprinošenje znanju, evoluciji struke i rastu pojedinca kroz istraživanje, dijeljenje i širenje znanja

3. Profesionalno ponašanje u odnosu na kolege

- » Uspostaviti i održavati odnose poštovanja, povjerenja, povjerljivosti, saradnje sa kolegama.
- » Dijeliti resurse sa kolegama, saradivanjem kako bi se osigurali najbolji mogući programi za DMSZ.
- » Podržati kolege u zadovoljavanju njihovih profesionalnih potreba i njihovog profesionalnog razvoja.
- » Pribaviti kolegama priznavanje profesionalnih postignuća.
- » Voditi brigu o izražavanju stavova o ličnim atributima ili profesionalnom ponašanju kolega. Izjave bi trebalo da se temelje na znanju iz prve ruke, a ne na kazivanju, i na relevantnim interesima DMSZ-a i programa.
- » Suzdržati se od učestvovanja i suprotstaviti se praksama koje diskriminišu kolege zbog pola, rase, nacionalnog porijekla, vjerskih uvjerenja ili druge pripadnosti, dobi, bračnog stanja / porodične strukture, invaliditeta, seksualne orijentacije ili drugih ličnih obilježja.
- » Skrenuti pažnju kolegama na loše prakse i nedostatke u profesionalnim standardima kako bi im se omogućilo da unaprijede svoju praksu i pokušaju kolegijalno i povjerljivo riješiti problem.

4. Profesionalno ponašanje u odnosu na poslodavce

- » Ispuniti obaveze i dužnosti po ugovoru.
- » Doprinijeti ispunjenju profesionalnih ciljeva OCD-a.
- » Održati lojalnost agenciji.
- » Doprinijeti razvoju agencije kako bi se efikasnije zadovoljile potrebe usluga..
- » Osigurati dostupnost adekvatnih i prikladnih resursa kako bi se zadovoljile potrebe korisnika usluga, kako bi se osiguralo da se resursi raspodijele na pravedan način i da se upozori odgovorna osoba na sve nedostatke u uslugama i resursima potrebnim za njihovo pružanje.
- » Izvijestiti odgovornu osobu o svim okolnostima u kojima se ne mogu pružiti sigurne i odgovarajuće usluge ili u kojima mogu biti ugroženi prihvatljivi standardi prakse.
- » Prijaviti svaku lošu praksu ili neprihvatljive aspekte usluga kako bi se održali visoki standardi usluge i zaštitio ugled OCD-a.
- » Pomoći OCD-u u pružanju najvišeg kvaliteta usluga.
- » Izbjeći bilo šta što umanjuje ugled OCD-a osim ako ne krši zakone i propise koji su osmišljeni kako bi zaštitili DMSZ ili krše odredbe ovog Kodeksa.

5. Profesionalno ponašanje u odnosu na zaposlene

- » Postaviti standard i biti primjer zaposlenima.
- » Raditi na odgovoran način i promovisati zdrav menadžment.
- » Promovisati sigurne i zdrave uslove rada i politike koje podstiču uzajamno poštovanje, saradnju, kompetentnost, dobrostanje, povjerljivost i samopoštovanje članova osoblja.

- » Stvoriti i održavati atmosferu povjerenja i iskrenosti koje će omogućiti osoblju da govori i radi u najboljem interesu DMSZ-a, staratelja i PPD-a.
- » Osigurati okruženje uključenosti i predanost različitosti u organizacijama u kojima radimo.
- » Nastojati da se osigura adekvatna i pravična naknada (plata i naknade) onima koji rade sa ili u ime DMSZ-a.
- » Podsticati i podržavati kontinuirani razvoj zaposlenih kako bi postali vješti i obrazovaniji praktičari.
- » Podsticati razvoj drugih kao etičkih vođa u struci i organizacijama.

6. Profesionalno ponašanje u odnosu na struku

- » Uspostaviti profesionalne standarde
- » Suzbijati lošu praksu
- » Proširiti profesionalna znanja i vještine
- » Promovisati dobar radni odnos
- » Izgraditi poštovanje, vjerodostojnost i strateške važnosti za profesiju unutar naše organizacije i zajednice u kojima radimo.
- » Podsticati društvenu odgovornost.
- » Pridržavati se najviših standarda etičkog i profesionalnog ponašanja.
- » Mjeriti efikasnost naših programa u doprinosu ili postizanju ciljeva OCD-a.
- » Pridržavati se zakona.
- » Nastojati da se postigne najviši nivo usluge, rada i društvene odgovornosti.

7. Profesionalno ponašanje u odnosu na društvo i zajednicu

- » Zadovoljiti potrebe djece i mladih u kontekstu šireg društva
- » Pružiti zajednici kvalitetne DMSZ programe i usluge.
- » Promovisati saradnju među stručnjacima i agencijama i interdisciplinarnu saradnju među profesijama koje se bave DMSZ-om.
- » Raditi kroz obrazovanje, istraživanje i zagovaranje prema društvu u kojem će svi DMSZ-i imati pristup visokokvalitetnoj PPD-u.
- » Promovisati znanje i razumijevanje DMSZ-a i njihovih potreba.
- » Raditi na većem društvenom priznavanju prava i većeg društvenog prihvatanja odgovornosti DMSZ-a u vezi sa njihovim dobrostanjem
- » Podržati politike i zakone koji promovišu dobrostanje DMSZ-a i porodica, kao i raditi na promjeni onih koji ugrožavaju njihovo dobrostanje.
- » Unaprijediti stručno usavršavanje u području brige o DMSZ-ima i PPD-u i ojačati predanost ostvarenju glavnih vrijednosti.

Opšte smjernice za prvi razgovor sa DMSZ-om

Prvi kontakt i prvi razgovor sa DMSZ-om od najveće su važnosti i za OCD i za DMSZ kao klijenta. To će postaviti temelje za buduću saradnju, a može čak i natjerati bilo koju od strana da odluči da uopšte ne započne saradnju, pogotovo ako se to ne učini na odgovarajući način.

Instrukcije anketara za prvi razgovor sa DMSZ-om

Svi DMSZ-i, pa čak i mala djeca i oni sa teškim mentalnim stanjem mogu pružiti korisne informacije; ali, često anketari nisu sigurni kako da komuniciraju sa njima kako bi to postigli. Nepravilne tehnike intervjuisanja mogu biti stresne i neproduktivne za DMSZ i anketare, tako da intervjue treba obaviti slijedeći skup smjernica kako bi se osiguralo da anketar dobije nepristrasne informacije i da se DMSZ-i osjećaju sigurno i sposobni da se u potpunosti izraze.

Priprema za intervju

- » Odaberite mjesto na kojem postoji što je više moguće privatnosti, bez puno ometanja i gdje se DMSZ osjeća sigurno i lagodno.
- » Odaberite način na koji će se intervju snimati i kako će se ti zapisi čuvati kao povjerljivi - tj. dva anketara, jedan anketar vodi bilješke, koristeći uređaj za snimanje.
- » Ako se intervjuišu djevojke, trebalo bi da bude dostupna žena koja će obaviti intervju gdje je to potrebno.

Početak intervjua i činjenje da se DMSZ osjeća bezbjedno:

- » Upoznajte se prije intervjua.
- » Objasnite svrhu razgovora, za šta će se informacija koju budu dali koristiti, ograničenja stvari koje možete učiniti.
- » Objasnite zašto vodite bilješke / koristite rekorder tokom razgovora i kako će sve biti povjerljivo.
- » Počnite sa konverzacijskim ili nespornim pitanjima i idite prema osjetljivijim pitanjima.
- » Koristite neformalni i opušteni pristup kako bi se DMSZ osjećao ugodno. Shvatite da djetetu može biti potrebno duže vrijeme kako bi se dovoljno opustilo da može ugodno razgovarati, posebno ako su događaji kojih se sjećaju traumatični.

Uobičajeni problemi:

- » DMSZ-i koji odgovaraju na pitanja na koja ne znaju odgovor;
- » DMSZ-i govore anketaru što vjeruju da on/ona želi čuti;
- » Strah da će bilo kakve informacije koje otkriju biti korištene protiv njih ili biti otkrivene;

Dobijanje nepristrasne informacije

- » Objasnite da je prihvatljivo reći anketaru ako ne zna odgovor na pitanje.
- » Objasnite da bi trebalo da isprave anketara ako napravi grešku.
- » Postavite otvorena pitanja i podstaknite dijete da ispriča priču vlastitim riječima.
- » Izbjegavajte glavna pitanja ili komentare koji bi mogli natjerati dijete da se osjeća primoranim ili prisiljenim da da određeni odgovor.
- » Izbjegavajte ponovljena pitanja jer to može dovesti do toga da dijete vjeruje da je njihov prethodni odgovor bio «pogrešan».
- » Koristite jednostavan jezik prilagođen uzrastu i osigurajte da DMSZ razumije ispravno značenje pitanja.
- » Koristite kratke intervjue (ili više njih, ako je potrebno) kako biste omogućili djetetu kratak raspon pažnje, u zavisnosti od njihovog uzrasta / zrelosti.
- » Da biste dobili više detalja, koristite dodatna pitanja, npr. "I šta se onda desilo?"

- » Planirajte jednu ili dvije kratke pauze tokom razgovora na odgovarajućim mjestima kako bi se uzeo u obzir kratak raspon pažnje.

Preporučene domeni ispitivanja tokom prvog razgovora sa DMSZ-om trebalo bi da uključuju:

- » Lične informacije
- » Porodicu
- » Prijatelje
- » Zajednicu
- » Obrazovnu, strukovnu pozadinu DMSZ-a
- » Pozadinu rada DMSZ-a
- » Zdravstveni status DMSZ
- » Emocionalni / bihevioralni aspekt DMSZ
- » Povezanost sa napadima
- » Bilo koja druga posebna razmatranja
- » Opšti dojam anketara o DMSZ-u
- » Dalje tražene informacije

Ovdje smo naveli sva područja koja treba obuhvatiti tokom usvajanja usluga, dok se konkretna pitanja nude u Prilogu 2.

Završetak razgovora

- » Pitajte DMSZ-a ako imaju bilo kakvih pitanja za vas ili bilo šta drugo što bi željeli da vam kažu.
- » Ponovo objasnite ograničenja vašeg rada i izbjegavajte stvaranje lažnih nada.
- » Popunite bilješke odmah po završetku intervjua kako biste osigurali najtačniji prikaz intervjua što je više moguće.

Procedure povjerljivosti

Poštovanje povjerljivosti znači ograničavanje razmjene informacija koje se smatraju osjetljivim, kao i njihovo dijeljenje samo sa onim pojedincima koji zahtijevaju informacije kako bi mogli obavljati svoj posao i samo pod uslovom da će te informacije biti tretirane kao povjerljive. Zaštita povjerljivosti i anonimnosti je u najboljem interesu DMSZ-a zbog njihove fizičke zaštite i psihosocijalnog dobrostanja i moraju biti garantovane svakom DMSZ-u OCD-a. Osiguranje povjerljivosti posebno je važno u malim, usko povezanim zajednicama gdje svako curenje informacija znači da je cijela zajednica informisana.

Informacije koje se mogu smatrati povjerljivima ili osjetljivima uključuju: sve podatke o identitetu DMSZ-a, njegovim ili njenim roditeljima, porodice, staratelja itd., njihoveoj adresi, kontaktima ili lokaciji, informacijama koje mogu biti štetne ili štetne za DMSZ izazivanjem stigmatizacije, marginalizacije ili agresije.

Preporučene procedure povjerljivosti su:

- » OCD treba uspostaviti i održavati jasne pisane procedure o povjerljivosti.
- » Povjerljive informacije moraju da sadrže sve podatke i zapise DMSZ-a (elektronske, medijske i na papiru), telefonske kontakte i poruke, korespondenciju, bilješke sa sastanaka, rasprave, informacije o posjeti i bilo koje drugo spominjanje informacija o DMSZ-u, čak i izvan njegovog ili njenog dosijea.
- » OCD mora osigurati da svo osoblje i volonteri potpišu zakletvu o povjerljivosti.
- » Kopija potpisane zakletve o povjerljivosti mora se čuvati u OCD-u kao dio fajla osoblja a izdaje se osoblju ili volonteru.
- » Svo osoblje i volonteri OCD-a moraju biti obučeni za procedure povjerljivosti.
- » Svi vanjski saradnici (kao tumači, medijatori itd.) moraju potpisati zakletvu o povjerljivosti.
- » Sve informacije o DMSZ-u moraju biti strogo povjerljive i dostupne samo službenicima OCD-a i volonterima ovlaštenim za rad na programu i samo u mjeri potrebnoj za obavljanje posla
- » Osoblje OCD-a mora biti opskrbljeno opremom (npr. pokriveni klipbordi, ormarići za zaključavanje, zaključavanje kancelarijskih vrata, telefon sa kontrolom glasnoće, uređaji za reprodukciju poruka) koji su potrebni za održavanje povjerljivosti.
- » Statistiku treba čuvati kako bi se izvještavala u svrhu procjene i odgovorila donatorima, ali te aktivnosti ne smiju ugroziti povjerljivost DMSZ-a.
- » Tokom procjene unosa, DMSZ mora biti obaviješten da se njihove informacije čuvaju sigurno i povjerljivo.
- » DMSZ takođe mora biti obaviješten da postoje granice povjerljivosti kada:
 - » Dosije klijenta je sudski poziv za potrebe sudskog postupka.
 - » Osoblje OCD-a utvrđuje da je obavještenje nadležnim tijelima za zaštitu djece i mladih obavezno.
 - » DMSZ traži objašnjenja i informacije o svom vremenu u OCD-u.
 - » DMSZ se slaže da se informacije mogu dijeliti sa trećom stranom (npr. u slučaju upućivanja).
 - » Zapisi DMSZ-a koji se dostavljaju odgovarajućim agencijama mogu se podnijeti samo tako da se nalaze u zapečaćenoj koverti sa oznakom "Povjerljivo" na obje strane koverta, sa odgovarajućim potvrdama za premljena dokumenta.
- » Sigurnost i privatnost svih radnika i volontera OCD-a moraju biti visoki prioritet, a OCD-i bi trebali osigurati da su svi podaci o osoblju i volonterima strogo povjerljivi i sigurni kao i da klijenti i posjetioци ne mogu pristupiti ovim informacijama ni pod bilo kakvim okolnostima.
- » Mjere za ličnu sigurnost osoblja i volontera moraju biti sljedeće:
 - » Prezimena osoblja i volontera nisu uključena u dokumentaciju (sa izuzetkom pravnih dokumenata).

- » Telefonski brojevi osoblja i volontera se čuvaju samo u prostorijama OCD-a.
- » Odvojeni i diskretni parkinzi za osoblje i volontere.
- » OCD mora slijediti, redovno ažurirati informacije i poštovati sva relevantna zakonodavstva o: povjerljivosti, privatnosti, slobodi informisanja, zahtjevima obavještanja i sudskim pozivima.

Primjer kontrolnog popisa procedura povjerljivosti nalazi se u Aneksu 3 i može se koristiti za brzu procjenu povjerljivosti u vašem OCD-u u odnosu na preporučene standarde.

Procedure podnošenja žalbi

Žalbe i nezadovoljstvo među klijentima bilo koje usluge su neizbježni i redovno će se događati. Stoga je vrlo važno uspostaviti odgovarajuće procedure podnošenja žalbi kako bi se ublažili njihovi negativni efekti i zapravo iskoristile negativne povratne informacije da bi se poboljšale vaše usluge i povećalo zadovoljstvo klijenata.

Preporučeni postupci za podnošenje žalbi su:

- » OCD-i treba da imaju odgovarajuće pisane procedure za primanje povratnih informacija o svojim uslugama, uključujući pritužbe.
- » Svi zaposleni treba da budu svjesni postupka podnošenja žalbi i da se upoznaju sa procesima koji su uključeni u njegovo sprovođenje.
- » DMSZ bi trebalo da bude uključen u proces razvoja procedura za podnošenje žalbe putem bilo kojeg od različitih mogućih kanala (diskusije fokusnih grupa, pojedinačni unos, obrasci za povratne informacije, itd.).
- » OCD mora imenovati odgovorno i sposobno osoblje za primanje i obradu žalbi
- » Žalbe treba rješavati u ranim fazama, što je brže moguće.
- » U sklopu procjene prihvatljivosti, klijenti moraju biti obaviješteni o prigovoru organizacija civilnog društva i dostaviti pisani primjerak kako podnijeti žalbu.
- » Informacije o podnošenju žalbi moraju biti prikazane na recepciji OCD-a i dostupne u svakoj poslovnici i na web-stranici te organizacije.
- » OCD-i treba aktivno da traže povratne informacije od onih koji koriste uslugu nudeći neobavezan anonimni obrazac za povratne informacije.
- » Politika žalbi trebala bi uključivati sljedeće korake:
 - » Primljene žalbe moraju biti obrađene od strane odgovarajućeg menadžera, u zavisnosti od mjesta podnošenja.
 - » Ako podnosilac žalbe nije zadovoljan odgovorom ili mu nije ugodno podnijeti prigovor menadžeru, sljedeći korak je podizanje njihove zabrinutosti pred Nadzornim odborom organizacije.
 - » Ako podnosilac žalbe nije zadovoljan odgovorom ili mu nije ugodno podnijeti prigovor upravi ili Odboru, onda on može podnijeti anonimnu ili potpisanu pisanu pritužbu na propisanom obrascu koji je dostupan u svakom ogranku organizacije ili podnijeti žalbu putem imejla, redovne pošte, faksa ili telefona dostupni na gore navedenim mjestima.
 - » Sve pritužbe treba istražiti i dokumentovati, kao i dokumentovati odgovore na usluge.
 - » Na osnovu ove dokumentacije, imenovano osoblje treba da izradi godišnju analizu žalbi i izvještaj sa preporukama
- » Svi zaposleni OCD-a moraju biti upoznati sa postupkom za podnošenje žalbi od strane agencija koje su uputile preporuke.
- » OCD mora podijeliti procedure podnošenja žalbi upućivačima.
- » OCD-i moraju aktivno tražiti povratne informacije od onih koji se pozivaju na njih.

Primjer obrasca za žalbu nalazi se u Prilogu 4 i može se koristiti sa ili bez izmjena i dopuna za određenu uslugu.

Bezbjednosne procedure

Sigurnost svih koji posjećuju ili rade u OCD-u od najveće je važnosti. OCD-i treba da garantuju fizičku i emocionalnu sigurnost DMSZ-a, njihovih staratelja, svih posjetilaca i osoblja u svakom trenutku. Sve aktivnosti OCD-a moraju da se bave sigurnošću i trebalo bi da je tretiraju kao preduslov, a ne kao nešto što se na bilo koji način treba uravnotežiti ili pregovarati. Iz tih razloga svaka organizacija civilnog društva treba da razvije posebne sigurnosne postupke koji rješavaju sigurnosne rizike u svim relevantnim aspektima pružanja usluga. Ti postupci treba da budu osmišljeni tako da uzmu u obzir:

- » Vrstu pruženih usluga (npr. zahtjevi za izvještavanje, prikupljanje podataka i IT sigurnost, čuvanje zapisa i zahtjevi o privatnosti, izvještavanje o kritičnim incidentima, rizik od stvarnog samopovređivanja, rizik ili prijetnja štete drugima),
- » Vrstu klijenta koji se opslužuje (npr. odredbe o povjerljivosti, protokoli za upućivanje i razmjenu informacija, postupci pregleda, procjene i upućivanja)
- » Sigurnost osoblja (npr. zdravlje i sigurnost na radnom mjestu, procesi zapošljavanja i indukcije, kodeksi ponašanja, kompetencije na radnom mjestu, nadzor osoblja, potrebe za obukom osoblja)
- » Faktori relevantni za određenu OCD (npr. fizička lokacija, građevinske specifikacije, druge aktivnosti koje provodi ista organizacija civilnog društva).

Prvenstveno, OCD-i treba da koriste bezbjednosne procedure kao praktičan alat koji pruža onima koji rade u organizacijama civilnog društva jasne instrukcije i informacije koje im pomažu da odgovore na mnoga pitanja koja će vjerovatno uticati na sigurnost osoblja i klijenata.

Za većinu organizacija civilnog društva i njihove usluge za DMSZ primarne odredbe o sigurnosti uključuju:

- » Sigurno prikladno uređenje prostora i sigurnosnih sistema
- » Sigurnosni protokoli
- » Redovna revizija svih sigurnosnih protokola i predviđenih mjera
- » Uspostavljeni posebni protokoli specifični za kritične incidente.
- » Posebna obuka osoblja
- » Prisutnost kvalifikovanog osoblja u bilo koje vrijeme
- » Svaka procjena DMSZ-a i periodični pregled slučaja

Preporučene procedure povjerljivosti su:

- » OCD treba uspostaviti i održavati jasne pisane bezbjednosne procedure.
- » OCD bi trebalo da svim zaposlenima da jasne bezbjednosne procedure u pisanom obliku.
- » OCD treba da pruži osoblju odgovarajuću podršku, obuku i resurse u skladu sa politikama i procedurama, uključujući sposobnost odgovaranja na raznolik raspon sigurnosnih potreba i incidenata.
- » OCD bi trebalo da prikaže i učini dostupnim trenutne i tačne informacije o sigurnosnim pitanjima i procedurama za DMSZ u odgovarajućim prostorima za prijem i kancelarije.
- » Sve sigurnosne mjere trebaju biti što je moguće diskretnije, ali svima koji uđu u OCD mora biti jasno da su te odredbe na snazi i da su efikasne (npr. video nadzor, sigurnosne brave).
- » Provjere osoblja treba da osiguraju da svo osoblje koje želi da radi u OCD-u:
 - » Pređa potvrdu da nisu optuženi ili osuđeni ni za jedno krivično djelo.
 - » Podlegne policijskoj i drugoj provjeri kojom se potvrđuje da ih zakonom nije zabranjeno zaposliti ili angažovati u bilo kojem svojstvu gdje imaju kontakt sa ranjivim osobama (tj. dijete ili pojedinac stariji od 18 godina koji je ili može biti u nemogućnosti da se brine o sebi ili da se zaštiti od iskorištavanja zbog uzrasta,

- bolesti, traume ili invaliditeta ili bilo kojeg drugog razloga).
- » Pridržavati se odgovarajućih profesionalnih kodeksa ponašanja.
- » Sigurnost osoblja treba da osigura da:
- » Svo osoblje prima obuku o procjeni rizika koja odgovara njihovoj ulozi, uključujući razumijevanje rizika pruženih usluga, vezanih za ciljanu populaciju klijenta ili drugih relevantnih faktora.
 - » Obuka osoblja takođe uključuje obuku o tome kako potražiti pomoć i kako se nositi sa prijetnjama i / ili prijetećim ponašanjem.
 - » Osoblje svih organizacija civilnog društva ima odgovarajući stručni nadzor koji se odnosi na njihovu ulogu i odgovornosti.
 - » Osoblje koje se bavi visokorizičnim i složenim slučajevima mora biti podržano od strane supervizora sa relevantnim vještinama i iskustvom.
 - » Supervizori moraju biti svjesni znakova indirektna traume.
 - » Svom osoblju, klijentima i / ili svjedocima sigurnosnog incidenta ili ozbiljnih pitanja nudi se mogućnost podnošenja izvještaja i stalne podrške ako je potrebno.
 - » Sesije nadzora i debriefinga bilježe se i uključuju ishode bilo koje odluke donesene u vezi sa okolnostima.
- » Sigurnost DMSZ treba da osigura da:
- » Svi DMSZ (i njihovi staratelji) u OCD-u se ponašaju na odgovarajući način. Svakom nasilnom, zlostavljajućem, zastrašujućem ili prijetećem ponašanju upravlja se u skladu sa bezbjednosnim procedurama.
 - » Ako se utvrdi da je ovo pitanje za DMSZ, osoblje OCD-a pomaže DMSZ-u da razvije sigurnosni plan za siguran ulazak u OCD i izlazak iz njega.
 - » Ako se utvrdi da klijent zahtijeva širu pomoć u pogledu njihove sigurnosti kada nije u OCD-u, osoblje pomaže DMSZ-u da razvije individualni plan sigurnosti za upućivanje na ovlašćeni organ za upućivanje koji to može osigurati.
 - » OCD-i koji imaju djecu na licu mjesta u bilo kojem vremenskom razdoblju, bez prisustva roditelja, imaju najmanje jednog prisutnog člana osoblja koji je obučen za osnovnu prvu pomoć na radnom mjestu.
 - » Sve organizacije civilnog društva imaju barem jednog člana osoblja koji je osposobljen za pružanje prve pomoći na radnom mjestu u prisustvu i na licu mjesta kada je prisutan bilo koji klijent.
 - » Organizacija civilnog društva takođe razvija, u dogovoru sa starateljima, odgovarajuće sigurnosne planove za DMSZ sa invaliditetom i relevantnim zdravstvenim problemima kao što su astma i alergijske reakcije.
 - » Upućivanja se ne odnose na usluge koje bi mogle ugroziti sigurnost klijenata (npr. upućivanje klijenta na uslugu koju organizacija nije identifikovala kao ovlaštenu uslugu upućivanja).
 - » Svi sigurnosni incidenti trebaju se zabilježiti, prijaviti i raspraviti s nadzornicima kako bi se odlučilo treba li prijaviti incident.
 - » Ako je potrebno, ovaj zapis također prikazuje svaku dodatnu potporu koja se pruža osoblju.
 - » Svaka ozbiljna ili neposredna prijetnja ili radnja koja se dogodi u OCD-u koja može predstavljati kazneno djelo, odmah se prijavljuje nadležnim tijelima.
 - » Svi djelatnici OCD-a dužni su prijaviti ako imaju stvarnu zabrinutost ili informacije o sigurnosti DMSZ-a u smislu zlostavljanja i / ili zanemarivanja djece.
 - » Ako postoji potreba, nekim DMSZusima ili posjetiteljima koji predstavljaju prijetnju sigurnosti može se zabraniti ulazak u OCD trajno ili privremeno.
 - » Ili u takvim slučajevima jedan posjet za taj dan može se otkazati ako se klijent ili posjetitelj ocijeni kao sigurnosni rizik.

Sve organizacije civilnog društva takođe bi trebalo da uspostave posebne protokole specifične za kritične sigurnosne incidente. Sigurnosni incidenti su sve moguće situacije koje mogu ugroziti sigurnost DMSZ-a, njihove porodice / staratelje, radnika OCD-a ili drugih posjetilaca prisutnih u OCD-u i mogu biti uzrokovani od strane bilo koga od njih. Neki primjeri najčešćih sigurnosnih incidenata navedeni su u nastavku, ali ovo je nepotpun popis i svaka organizacija civilnog društva treba da dođe do vlastite procjene rizika u vezi sa očekivanim incidentima:

- » Neposredna šteta ili prijetnja životu ili tijelu bilo koga.
- » Upućivanje prijetnji bilo kome.
- » Činovi samopovređivanja ili izjave o namjeri samoubistva.
- » Stvaranje oružja ili ukazivanje na to da je u njihovom posjedu navodeći njihovu namjeru da ga upotrijebe da povrijede bilo koga.
- » Obuzdavanje osobe protiv njihove volje ili njihovo držanje kao taoca.
- » Pokušaj ili prijetnja otmice, ili stvarna otmica iz OCD-a.
- » Zastrašujuće, agresivno i / ili uvrjedljivo ponašanje.
- » Uznemiravanje sa upornim glasnim vikanjem i uvrjedljivim jezikom.
- » Odbijanje zaustavljanja uvrjednog ponašanja i / ili odlaska nakon razumnog zahtjeva.
- » Bacanje namještaja i / ili drugih predmeta.
- » Oštećenje imovine i / ili razbijanje prozora.
- » Povreda sigurnosti ili povjerljivosti koja proizilazi iz ukradenih elektronskih ili papirnih podataka.
- » Neodgovarajuće zadržavanje izvan OCD-a i / ili uhođenje bilo koga.
- » Izjava o namjeri stvaranja požara ili eksplozije.
- » Incidenti koji bi mogli eskalirati i predstavljati prijetnju sigurnosti, kao što su:
 - » Osoba koja pokazuje ozbiljna sumanuta ili paranoična ponašanja
 - » Osoba koja pokazuje ponašanje u skladu sa ozbiljnim posljedicama alkohola ili droga
 - » Osoba koja doživljava krizu zdravlja kao što je srčani udar ili napad.

Sigurnosni incidenti moraju se hitno prijaviti kada ozbiljne okolnosti ugrožavaju klijente, osoblje ili organizaciju civilnog društva, ili je vjerovatno da će privući medijsku pažnju, uključujući u sljedećim slučajevima:

- » Ubistva ili teški napadi koji uključuju DMSZ ili osoblje
- » Teške kaznene prijave protiv bilo kojeg člana osoblja
- » Navodi klijenta o seksualnom uznemiravanju ili zlostavljanju djece nad članom osoblja
- » Imovina je oštećena i čini OCD neupotrebljivom
- » Došlo je do incidenta koji prijeti održivosti ili svakodnevnom radu OCD-a (na primjer, demonstracija, opsada, situacija sa taocima, prijetnja bombom, opasnost za zdravlje ili okolinu zbog kojih je osoblju nebezbedno za rad na poslu)
- » Događa se incident koji pokreće važna pitanja javne politike (na primjer, ona koja zahtijevaju zakonodavni ili programski odgovor)
- » Bilo koji drugi incident koji može izazvati negativan publicitet ili potkopati povjerenje javnosti u rad ili OCD

Prema ostalim sigurnosnim incidentima, kada izvještavanje nije tako hitno, takođe bi se trebalo ophoditi sa pažnjom, ali možda u nešto dužem periodu vremena.

Primjer popisa bezbjednosnih procedura je u Prilogu 5 i može se koristiti za brzu procjenu prakse bezbjednosnih incidenata u vašem OCD-u u odnosu na preporučene standarde.

Partnerstva

S obzirom na uvijek ograničene resurse svih aktera koji rade sa DMSZ-om i na interdisciplinarnu prirodu problema, partnerstva su neizbježna i potrebna za svaki uspješan rad. Pravda prilagođena mladima zahtijeva pristup cijelog društva i nije ograničena samo na stvarni pravosudni sistem i sudske postupke jer je maloljetničko prestupništvo obično povezano sa drugim problemima koje pravosudni sistem maloljetnika ne može riješiti izolovano (npr. socijalna i ekonomska pitanja, mentalni problemi, zloupotrebe droga i sl.). Kako bi se djeci i mladima u stvarnom životu pružila prava pravda, aktivnosti bi trebale imati širi opseg namijenjen svim sudionicima koje se bave djecom i mladima u sukobu sa zakonom - predstavnicima medija, OCD-ima, djecom i mladima, roditeljima, akademikima, državnim institucijama, predstavnicima zajednice. Samo multidisciplinarni pristup i takva zajednička strukturisana strateška saradnja svih sektora u društvu mogu garantovati da su prava maloljetnika poznata i strogo poštovana.

Preporučene procedure i koraci za organizacije civilnog društva za razvoj partnerstava su:

» **Mapiranje sudionika**

Ovaj korak se ne smije uzeti olako i površno. Iako su glavni sudionici za rad sa DMSZ-om sasvim očigledni - pravosudne institucije, organizacije civilnog društva, policija, socijalne i zdravstvene institucije, obrazovne ustanove, porodice, zajednice, javnost itd., njihovo stvarno mapiranje zahtijevaće više preciznosti. Možda neće sve od njih biti relevantne za sve organizacije civilnog društva koje se bave DMSZ-om. Dakle, samo stvarno relevantni trebaju biti uključeni u proces mapiranja. Dalje, to su samo kategorije aktera i svaka od njih treba u potpunosti da istraži kako bi se došlo do konkretnih imena svih organizacija, institucija i grupa.

» **Mapiranje postojećih usluga i resursa**

U ovom sljedećem koraku, potrebno je dodatno ispitati sve precizno identifikovane sudionike kako bi se utvrdilo: koje su njihove stvarne usluge i programi za DMSZ, kakve su aktivnosti na tim programima, šta je geografski i demografski opseg u smislu broja njihovih programa, koje su to zajedničke tačke sa drugim sudionicima, postoje li preklapanja sa drugim sudionicima i koji su njihovi resursi.

» **Uspostavljanje kontakata sa sudionicima**

Sljedeći je korak inicijalizacije i uspostavljanja kontakata sa svim sudionicima. To takođe uključuje uspostavljanje kontakata između svih sudionika, ne samo sa OCD-om koji inicira proces. Obično je to oblik međusektorske grupe koja će postepeno formalizovati i definisati svoj rad.

» **Dogovor o prihvatljivim ulogama svakog aktera**

U ovoj fazi ključno je jasno definisati sva očekivanja, spremnost na saradnju i predanost. Ovdje treba razjasniti i (re)definirati one zajedničke tačke i moguće saradnje, kao i preklapanja. Svaki akter treba da odluči o svojim prihvatljivim ulogama i važno je da se ništa ne nametne, nego da se zajednički odluči kako bi se svi sudionici zaista mogli obavezati na dogovore. Isto tako, ako se želi uspostaviti međusektorsko tijelo, njegov mandat i procedure moraju biti definisane u ovoj fazi. U ovoj je fazi važno osigurati maksimalno učestvovanje sudionika i efikasno angažovanje više agencija.

» **Potpisivanje dugogodišnjih memoranduma o saradnji između relevantnih aktera**

Nakon faze definisanja, sada je vrijeme da se formalno zapečate sporazumi kroz dokumente o saradnji koji bi institucionalizovali budući zajednički rad. Veoma se preporučuje da se svi dokumenti o saradnji, obično memorandumima o saradnji, pažljivo formulišu kao ugovori o dugoročnoj saradnji, a ne samo kao jednokratni sporazumi o saradnji na projektu. Takođe je važno odabrati MoS ili sličan

konkretan oblik dokumenta saradnje, a ne memorandum o razumijevanju ili izjavu o zajedničkom položaju, itd. koji bi samo potvrdili interes za saradnju, ali ne bi i konkretizovali ili garantovali saradnju.

» **Razvoj protokola saradnje**

Nakon što se postigne formalna predanost saradnji, biće važno razviti precizne protokole iste i zajedničke akcije da bi se na taj način osigurao jednako kvalitetan rad i jednako razumijevanje istog, kao i da se izbjegnu mogući nesporazumi u budućnosti.

» **Praćenje, ažuriranje i po potrebi revizija protokola i memoranduma**

Kao i svaki drugi posao, saradnja bi takođe trebalo da bude redovno ažurirana, praćena, periodično evaluirana i, ako je potrebno, revidirana.

Procedure upućivanja

Procedure upućivanja usko su povezane sa procedurama saradnje i partnerstva. Zapravo, temelje se na njima i predstavljaju oblik saradnje. Međutim, čak i ako se saradnja ili partnerstvo sa drugim akterima ne uspostavi (formalno), moguće je uspostaviti kvalitetne procedure upućivanja.

Dobra praksa upućivanja od ključne je važnosti za klijente kako bi im se omogućilo da ostvare benefite od svih usluga koje bi im mogle biti korisne, a dobro razvijen sistem upućivanja može osigurati single-entry-point sistem za pojedinačne klijente.

Preporučene procedure upućivanja su:

- » Sva upućivanja treba da budu izvršena samo uz informisani pristanak klijenta.
- » Štaviše, pisani pristanak DMSZ-a mora se dobiti prije upućivanja na drugu osobu što podrazumijeva dostavljanje povjerljivih informacija.
- » Zaposleni organizacija civilnog društva moraju pomoći DMSZ-u sa odlukom o upućivanju tako što će im pružiti pojedinosti o dostupnim odgovarajućim uslugama.
- » Prije upućivanja, osoblje mora dobiti detaljno znanje o ažuriranim informacijama o usluzi i njenoj sposobnosti za efikasno pružanje potrebne usluge DMSZ-u.
- » Ažurirani popis - katalog preporučenih davaoca usluga u datom području mora se održavati u OCD-u.
- » Svi sudionici u sistemu upućivanja ili u imeniku organizacija civilnog društva trebaju imati iste standarde povjerljivosti i to bi trebalo garantovati DMSZ-u.
- » Protokol između OCD-a i drugih davaoca usluga, uključujući jasne postupke za razmjenu podataka o klijentima, mora se dobiti prije bilo kakvog upućivanja.
- » Putevi upućivanja moraju biti zajednički dogovoreni među akterima (navodeći ko treba šta da radi, na kojim slučajevima i sl.).
- » Upućivanja se ne vrše na usluge koje nisu identifikovane kao preporučene usluge upućivanja ni pod kojim okolnostima.
- » Upućivanje se mora izvršiti sa određenom svrhom i planom, i razumjeti i prihvatiti sve strane.
- » Prilikom upućivanja, osoblje mora pružiti lične informacije i jasne planove i praćenje u vezi sa onim što treba postići putem upućivanja.
- » Sva upućivanja moraju biti pravovremena, kada ih DMSZ stvarno treba i spreman je da da svoj informisani pristanak bez odgađanja.
- » Kad je potrebno, osoblje OCD-a može pomoći DMSZ-ima sa upućivanjem na druge usluge putem telefonskih poziva, slanja pisama itd. drugoj instituciji/organizaciji/organu.
- » Pri primanju upućivanja, uz dopuštenje svih stranaka, potrebno je uzeti što više informacija od upućene organizacije ili ustanove.
- » Pri primanju upućivanja, upućeni akteri treba da budu ohrabreni da budu otvoreni prema OCD-u o relevantnim pitanjima u vezi sa osobom koja se upućuje u OCD.

Obrazac za upućivanje se nalazi u Prilogu 6 i može se koristiti sa ili bez izmjena za određenu uslugu.

Procedure vođenja evidencije

Vođenje evidencije važna je funkcija za organizacije civilnog društva, posebno u odnosu na klijente DMSZ-a, njihove porodice i druge institucije i organizacije, ali i u slučaju bilo kakvih pritužbi, disciplinskih postupaka, bezbjednosnih incidenata, zdravstvenih problema kao i za potrebe monitoringa i evaluacije. Važno je da osoblje prikupi svu potrebnu dokumentaciju i informacije o DMSZ-u, a ne samo onu lako dostupnu.

Preporučene procedure za vođenje evidencije su:

- » OCD treba da uspostavi sveobuhvatan sistem vođenja evidencije, njenog čuvanja i rukovanja u skladu sa zakonskim i stručnim zahtjevima.
- » OCD-i treba da razviju cjeloviti set objedinjenih obrazaca za vođenje evidencije u skladu sa zakonskim i stručnim zahtjevima i njihova upotreba mora biti obavezna.
- » Svo osoblje i volonteri OCD-a treba da budu obučeni za pravilno vođenje evidencije, uključujući redovno i pravovremeno vođenje evidencije i popunjavanje svih obrazaca.
- » Svaki klijent treba da ima zasebnu mapu klijenta koja sadrži sve zapise relevantne za taj DMSZ (elektronske, papirne, video, audio ili bilo koja druge vrste zapisa)
- » Evidencije koje bi trebalo da se održavaju od strane OCD-a u vezi sa svakim DMSZ-om koji pristupaju usluzi u njegovoj ili njenoj pojedinačnoj mapi klijenta uključuju:
 - » Informacije o identitetu
 - » Lični i porodični kontakti i USO kontakti (ako nije porodica)
 - » Kopija potpisana od strane svih relevantnih strana sporazuma o pružanju usluga između OCD-a i DMSZ-a (i / ili roditelja ako to zahtijeva zakon)
 - » Zapisi o unosu i procjeni
 - » Evidencija o pruženim uslugama, bilješkama obzervacija, telefonskim pozivima i zapisima datuma i vremena prisustvovanja DMSZ-a (i / ili roditelja ako je potrebno)
 - » Svi izvještaji o incidentima
 - » Kopije svih relevantnih sudskih naloga sa potvrdom da su originali bili konstatovani od strane DMSZ-a
 - » Svaka prepiska ili kopija bilo koje prepiske upućene sudu, zakonskim zastupnicima roditelja ili advokatu nezavisne djece, ili bilo kojem nadležnom državnom organu u vezi sa DMSZ-om (i roditeljima, ako je potrebno)
 - » Svi relevantni podaci monitoringa i evaluacije koji se zahtijevaju projektnim planom monitoringa i evaluacije
 - » Svi statistički podaci potrebni za istraživanje koje je odobrila organizacija civilnog društva
- » Svi dokumenti klijenata moraju se čuvati kao povjerljivi, osim u slučajevima koji su propisani zakonom.
- » Evidencija koju vodi OCD mora biti čitljiva i spremna za podnošenje sudskom nalogu.

Primjer popisa procedura vođenja evidencije se nalazi u Prilogu 7 i može se koristiti za brzu procjenu prakse vođenja evidencije u vašem OCD-u u odnosu na preporučene standarde.

Dokumentovanje, monitoring i evaluacija rada OCD-a

Bez obzira na to koje usluge ili druge programe OCD-i implementiraju, svi njihovi radovi treba da uključe u svoj dizajn kvalitetan monitoring i evaluaciju na osnovu pravilnog metodičkog prikupljanja podataka, dokumentovanja i vođenja evidencije (za njih pogledajte odjeljak o vođenju evidencije u ovom poglavlju).

Monitoring i evaluacija (M&E) su komplementarni alati za upravljanje. Monitoring je kontinuirani proces sistemskog nadzora korišćenja resursa, pravovremenog sprovođenja planiranih aktivnosti i napretka u odnosu na očekivane rezultate i postavljene ciljeve. Evaluacija je sistemski i objektivna procjena aktivnosti / projekta / organizacije civilnog društva, njen dizajn, plan, sprovođenje i postignuća, sa ciljem utvrđivanja njegove efikasnosti, efektivnosti, uticaja, održivosti i relevantnosti.

M&E se mogu obaviti na nivou aktivnosti (npr. M&E treninga za izgradnju vještina za DMSZ), projekata / programa (npr. M&E cjelokupnog programa kuća na pola puta za DMSZ-e koji napuštaju institucije) i na nivou cijele organizacije civilnog društva (M&E cjelokupnog rada jedne OCD-a). Preporučuje se svim organizacijama civilnog društva da razviju potpune sisteme praćenja i vrjednovanja, koji će i M&E procese na svim tim nivoima postaviti kao dijelove sveobuhvatnog organizacijskog sistema koji tada služi kao sredstvo organizacijske učinkovitosti, učenja, održivosti i razvoja.

Po svojoj prirodi organizacije civilnog društva su u posebno pogodnom položaju za brzo i fleksibilno upravljanje inovativnim uslugama i intervencijama - projektima, koji su toliko važni u radu sa DMSZ-om. Nego, nad njima mora biti pomno izvršen monitoring i evaluacija, kao što moraju biti i potpuno dokumentovane kako bi bile prikladne za stvaranje novih, kvalitetnijih i uključivanje u sistem postojećih mjera. Nažalost, funkcije monitoringa i evaluacije najčešće su najslabije karike u upravljanju projektima OCD-a, što inače ometa vrijedne projekte za prevladavanje ad hoc i jednokratnih nastupa. Zbog toga je programska dokumentacija, monitoring i evaluacija od najveće važnosti za sektor i trebalo bi ih ugraditi u sve procese projekta. Evaluacija svih aspekata sprovođenja projekata trebala bi trajati kao osnovna funkcija, a ne kao aktivnost niskog prioriteta. Evaluacija je ključna za osiguranje kvaliteta i trebala bi uključivati, ali ne i ograničiti se na povratne informacije o DMSZ-u, povratne informacije o preporukama i doprinos sudionika. Na nivou projektne aktivnosti, potrebno je sprovoditi periodični pregled svih slučajeva kako bi se ocijenila učinkovitost usluge koja se pruža u svakom pojedinom slučaju, kako bi se provjerila prikladnost usluge koja se nastavlja u svakom pojedinom slučaju i kao dio ukupne evaluacije koja je u toku projekta.

M&E se sprovodi u tri faze:

1. Planiranje

Planiranje aktivnosti monitoringa i evaluacije trebalo bi se obaviti tokom planiranja / pisanja projekta kako bi sve aktivnosti prikupljanja podataka i monitoringa i evaluacije mogle početi od samog početka projekta. Plan M&E trebao bi definisati sljedeće:

- » Ko će sprovoditi aktivnosti monitoringa i evaluacije (je li to samo vaše osoblje OCD-a i ko tačno ili ćete angažovati vanjskog stručnjaka za M&E)
- » Koja je svrha evaluacije? (poboljšati vaš rad ili planiranje, zbog učenja, za donošenje odluka, za povećanje kredibiliteta itd.)
- » Kada i gdje ćete raditi aktivnosti M&E? (izrada plana aktivnosti za M&E, tako da možete izračunati koliko vremena i resursa su vam potrebni za to)
- » Koje ćete pokazatelje prikupljati? (je li to broj sudionika na vašim treninzima, zadovoljstvo klijenata u drop-in centru, postotak recidivizma među DMSZ-ima sa kojima radite, ili neki drugi, u zavisnosti od vašeg projekta)
- » Koje će se metode koristiti za monitoring i evaluaciju? (Upitnici, intervjui, pregled dokumentacije, grupne rasprave, terenske posjete ...)

2. Implementacija

Implementacija M&E počinje od samog početka projektnih aktivnosti i treba obuhvatiti:

- » Prikupljanje podataka (Npr. fokus grupe sa DMSZ-ima koji su pohađali terapijske sesije. Ovdje je vrlo važno odabrati osobe sa dovoljno osjetljivosti i vještine da kontaktiraju DMSZ-ove bez nanošenja štete)
- » Analiza i interpretacija prikupljenih podataka (tabeliranje prikupljenih podataka i njihovo pretvaranje u grafikone, određivanje trendova i uzoraka u prikupljenim podacima koji će se tumačiti kao dokaz stepena uspjeha vašeg projekta)
- » Procjene uspješnosti. Izrada konačnih zaključaka o uspjehu projekta i uspjehu svake od njegovih aktivnosti.
- » Pisanje izvještaja. Pisanje kvalitetnih izvještaja o monitoringu i evaluaciji često se zanemaruje i rezultira nepraktičnim dokumentima koji se kasnije neće koristiti.

3. Korišćenje rezultata

Iako je najvažniji, ovaj korak se obično preskače i sve prednosti koje vaša organizacija može dobiti od obavljanja visokokvalitetnog M&E nikada se ne koriste. Ovdje je vidljiva svrha M&E i ona može biti jedno ili više od sljedećeg:

- » Poboljšanje dizajna / izvođenja / upravljanja projektima, npr. mijenjanje radnog vremena drop-in centra tako da bolje odgovara DMSZ-ima
- » Donošenje odluka među aktivnostima ili projektima - npr. donošenje odluka o finansiranju kako bi se iduće godine finansirao samo najuspješniji projekat
- » Lekcije učenja za buduću primjenu - npr. učenje više o tome šta podstiče anti-socijalno ponašanje u DMSZ-u procjenjujući djelotvornost kursa kontrole bijesa
- » Odgovornost - npr. dokazati donatoru da vaša organizacija civilnog društva koristi ograničene resurse na planirane načine i ostvaruje željene rezultate.
- » Prikupljanje sredstava - npr. korišćenjem izvještaja o procjeni kvaliteta kao alata za uvjeravanje donatora da vaš projekat ima komparativnu prednost jer je dokazan njegov uspjeh
- » Vjerodostojnost - npr. korišćenje izvještaja o evaluaciji kvaliteta kako bi se podigao vaš profil u zajednici, u javnom - opštem ili nekim specifičnim ekspertnim ciljnim grupama kako bi se demonstrirala sposobnost i uspjeh vaše organizacije civilnog društva kao i promovisali vaš rad ili objavljivali izvještaji o M&E (u prilagođenim oblicima) za informisanje ili edukaciju ciljanih publika
- » Zagovaranje - npr. primjenom rezultata monitoringa i evaluacije za zagovaranje reforme politike utemeljene na dokazima
- » Podizanje svijesti - npr. OCD-i mogu proaktivno koristiti rezultate M&E kako bi medijima ili javnosti pružili pozitivne vijesti i slike DMSZ-a i uspješne projekte sa njima
- » Umrežavanje, saradnja i partnerstvo - npr. dijeljenje rezultata monitoringa i evaluacije sa drugim relevantnim akterima može se koristiti za razmjenu praksi i promovisanje saradnje, pronalaženje partnera na području pravosuđa prilagođenog djeci čak i na međunarodnom nivou.

Da bi se postigla bilo koja od ovih svrha, potrebno je diseminirati rezultate monitoringa i evaluacije, po mogućnosti svim zainteresiranim stranama, što se rijetko radi. Potrebno je prilagoditi visokokvalitetne izvještaje o monitoringu i evaluaciji, ponekad ih skratiti ili prevesti kako bi se prilagodila potrebama svih ciljanih čitalaca. Međutim, te dokumente treba što više širiti.

Osim stvarnog pružanja usluga na nivou projekta, vrlo je važno da svaka organizacija civilnog društva ocijeni cijeli svoj rad. Sada ćemo ponovo brzo skrenuti pažnju na prednosti M&E na nivou

organizacije, što je sveobuhvatan organizacijski sistem dokumentovanja, monitringa i evaluacije i funkcionisanja cjelokupnog OCD-a. Njegova najveća važnost leži u potencijalu da bude alat za održivost i razvoj. U Aneksu 8 nalazi se kratki organizacijski alat za ocjenjivanje koji je posebno prilagođen potrebama OCD-a koji rade sa DMSZ-ima. Drugi, sveobuhvatniji i dugotrajniji alati, kao i njihove recenzije, mogu se naći na Internetu.⁴ Ohrabrujemo vas da ih koristite samostalno ili uz pomoć vještog vanjskog fasilitatora ako je bilo koji od alata previše nejasan ili zahtjevan.

⁴ <http://sector.rec.org/self-assessment/>
<https://www.msh.org/resources/me-participatory-self-assessment-tool>
<https://www.unpei.org/sites/default/files/PDF/institutioncapacity/Brief-Review-20-Tools-to-Assess.pdf>
<https://gife.org.br/gife-governance-indicators/self-assessment/?lang=en>
http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnacy483.pdf

Zaključci

Nakon svih analiza glavni zaključci u vezi sa radom OCD-a sa mladima i djecom u sukobu sa zakonom u regionu su:

Grupa djece i mladih u sukobu sa zakonom kao grupa kojima prijete socijalna isključenost nije dovoljno prepoznata. Nedostaje svijest o postojanju ove visoko ranjive grupe, njenih potreba i odgovora na njih, kako sa profesionalnom tako i sa širokom javnošću u regionu. Za dalje poboljšanje rada sa DMSZ-om bilo bi vrlo korisno usvojiti postojeću terminologiju i razumjeti dinamiku rizika od socijalne isključenosti.

Zbog nedovoljne prepoznatljivosti, DMSZ-i nisu dovoljno prisutni u svim relevantnim strategijama, drugim važnim dokumentima, čak ni u statistici ili monitoringu. Ne postoji jedinstvena i uporediva kolekcija podataka o DMSZ-ima u različitim sektorima, na nacionalnom ili regionalnom nivou. Usvajanje jedinstvenog sistema pokazatelja za praćenje podataka i trendova vezanih za DMSZ bilo bi od velike važnosti za dalje poboljšanje rada sa njima kao i regionalnog i šireg umrežavanja i razmjene informacija.

Ne postoji dovoljno regionalnih relevantnih dobrih praksi i smjernica za rad sa DMSZ-om i postoji interes za takvim materijalima među postojećim sudionicima u ovom području. Takođe postoji velika potreba za razmjenom informacija i iskustava.

Nema dovoljno istraživanja potreba DMSZ-a, dinamike zajednice i razvoja odgovarajućih kontekstualnih intervencija u skladu sa međunarodnim standardima i bez njih ne bi se mogla ostvariti nikakva stvarna promjena.

U postojećim podacima i rijetkim materijalima sa ovog područja u našem regionu vidljiva je potpuna odsutnost rodne dimenzije. S obzirom na veliku važnost i uticaj pola na sve sfere života, pa tako i na djevojčice i dječake te mlade muškarce i žene koji dolaze u sukob sa zakonom, nužna je rodna senzibilizacija rada u ovom području.

Ne postoje stvarne nacionalne strategije rada na ovom problemu, niti strateške akcije u punom smislu te riječi. Postoji nekoliko razloga za ovu situaciju. Postoje neki loši strateški dokumenti i oni potpuno bez finansiranja, monitoringa i evaluacije. Učestvovanje organizacija civilnog društva u razvoju strategija je ponekad nedovoljno ili ga nema, i iz tog razloga su ponekad strateški dokumenti neadekvatni. Čak i ako su dokumenti sami prihvatljivi, slabosti se manifestiraju u sprovođenju i postizanju planiranog efekta. Uspostavljanje i uspješno sprovođenje nacionalnih strateških okvira za rad sa DMSZ-om jedan su od prvih i najvažnijih koraka u ovom području.

Za DMSZ nedostaju sveobuhvatni odgovori - programi i usluge. Postojeći programi su izrazito fragmentovani i polovični, a ne komplementarni djelovi istog sistema kako bi trebalo da budu. To takođe utiče na učinke postojećih nekoliko programa, a za korisnike to znači da nema stvarnih intervencija koje mijenjaju živote, već samo ad hoc pomoć.

Obuhvat usluga i programa u odnosu na potrebe DMSZ-a i potrebe ostatka populacije povezane sa DMSZ-om vrlo je mali. Prije svega, nema dovoljno davalaca usluga za ovu ciljnu grupu tj. aktera uključenih u ovo područje. Nema dovoljno organizacija civilnog društva koje se bave ovom ciljnom grupom zbog problema sa finansiranjem i drugih nepovoljnih faktora u sredini. Dalje, neki potencijalni akteri su inertni i ne koriste sve mogućnosti za rad. Na primjer, obrazovne ustanove mogu zauzeti

mnogo više preventivne, informativne, upućivačke i druge uloge. Država kroz različite institucije mogla bi odigrati ključnu ulogu u formulisanju sveobuhvatnog strateškog odgovora na taj problem, ali taj dio aktivnosti tek treba znatno ojačati. Sudionici iz javnog sektora u ovom području često nemaju dovoljno sredstava za rad, posebno za uvođenje inovacija. Takođe, ne postoji dovoljan broj stručnjaka sa stvarnim radnim iskustvom sa ovom ranjivom grupom u svim sektorima.

Postoji značajna geografska / lokalna neravnoteža u praksi, kvalitet i dostupnost usluga i programa za DMSZ. Kao posljedica svih gore navedenih slabosti, nedostaje i pokrivenost usluga. Čak i tamo gdje postoje uspješni programi, njihova stvarna pokrivenost u odnosu na potrebe vrlo je mala i neujednačena zbog niske vidljivosti, dostupnosti, prihvatljivosti, odsustva njihovog itd. Kontakti (a ponekad i saradnja) uopšte postoje među svim davaocima usluga i implementatorima programa DMSZ-a, ali tu je i dosta prostora za poboljšanje, prije svega, u uspostavljanju istinske koordinacije i saradnje između postojećih akcija i formiranja sistema upućivanja sa dovršenim protokolima.

Stvarna primarna prevencija ne postoji, posebno ne sveobuhvatna i strateška. Pojavljuju se samo takve ad hoc aktivnosti. Postoje i manjkavi programi sekundarne prevencije koji bi se posebno bavili mladim ljudima u riziku. To znači da su prisutni programi obično samo intervencije na problem koji se već pojavio, a znatno su manje isplativi i efikasni od preventivnih mjera koje je potrebno razviti i proširiti.

Održivost svih programa rada vezanih za DMSZ otvoreno je pitanje. Programi organizacija civilnog društva posebno su upitni u tom pogledu, budući da je njihovo finansiranje gotovo u potpunosti bazirano na projektu, dok je njihova institucionalizacija i uključivanje u sistem teška. Čak i programi u javnom sektoru, ako se projekti finansiraju kao inovacije, nemaju garanciju da će ostati dio sistema nakon završetka projektnog finansiranja. Bez osmišljavanja mehanizama za osiguravanje održivosti uspješnih DMSZ programa rada, nije moguć nikakav trajni učinak, pa je ovo pitanje visokog prioriteta.

Lokalno i šire društveno okruženje u regionu po pravilu osuđuje i stigmatizuje ovu ciljnu grupu mladih i djece u sukobu sa zakonom i isto tako se protivi realizaciji programa za njih u njihovoj zajednici, kao i direktno utiče na uključenost i socijalni status DMSZ. Kampanje informisanja, obrazovanja, zagovaranja i podizanja svijesti koje se bave stavovima javnosti prema tim grupama su vrlo važne i bilo bi važno pokrenuti ih i učiniti ih kontinuiranim.

Zagovaranje i lobiranje vezano za DMSZ u regionu su minimalni. To je, sa jedne strane, posljedica nedovoljnog inostranog finansiranja za te programe, a domaće se finansiranje teško može očekivati da bude usmjereno na organizacije civilnog društva koje će na bilo koji način kritikovati javni sektor. S druge strane, i što je još važnije, to je rezultat nedovoljno velikog, nedovoljno snažnog i nedovoljno resursnog civilnog sektora koji se bavi ovom temom. Važnost i širina uticaja aktivnosti zagovaranja tokom svih događaja u bilo kojem sektoru ne može se dovoljno naglasiti i stoga bi bilo vrlo važno da u budućnosti vidimo sve više takvih programa na djelu u regionu.

Čak i za postojeće programe i usluge nedostaje dovoljan, kvalitetan i dokumentovan monitoring i evaluacija učinaka. Postojanje kvalitetne evaluacije ključno je za postizanje uticaja u društvu, dalje planiranje i donošenje strateških odluka, kao i saradnju i umrežavanje, pa bi uvođenje evaluacije bilo od velike važnosti.

Literatura

Association for the prevention of torture, center for justice and international law, Torture in International Law, A guide to jurisprudence, Suisse, USA, 2008

Cantwell, The role of social work in juvenile justice, The United Nations Children's Fund, 2013

Defence for Children International, Kids Behind Bars: A study on children in conflict with the law: towards investing in prevention, stopping incarceration and meeting international standards, Amsterdam, 2003

Hatt, Melo, Ngugi, Suvilaakso, Totland, Van Der Huls, Vega, Zug, Protecting the Rights of Children in Conflict with the Law, Research on Alternatives to the Deprivation of Liberty in Eight Countries, Defence International Children, Geneva, 2008

Heiberg, Ed., Enabling Child-Sensitive Justice, The Success Story of the Barnahus Model and its Expansion in Europe, Council of the Baltic Sea States Secretariat, 2009

Institut international des Droits de l'Enfant, Children in conflict and in contact with the law, 2016

International NGO Council on Violence Against Children, Creating a non-violent juvenile justice system, Report 2013

Juvenile Justice Reform Commission, The rights of children in conflict with the law, Ministry of Justice of Montenegro, UNICEF Montenegro, Podgorica, 2007

Ming Kwok, HeavyShield, Houwer, Weatherstone, Tam, Supporting Positive Outcomes for Youth Involved with the Law, Youth Research, Toronto, 2017

Moore, Randel, Protecting children's rights in criminal justice systems, A training manual and reference point for professionals and policymakers, Penal Reform International, 2013

Murphy, McGinness, McDermott, Review of Effective Practice in Juvenile Justice, Report for the Minister for Juvenile Justice, Noetic Solutions Pty Limited, 2010

O'Donnell, Juvenile justice in the CEE/CIS region: progress, challenges, obstacles, and opportunities, The United Nations Children's Fund, 2013

Roy, Wong, Juvenile Justice, Modern Concepts of Working with Children in Conflict with the Law, Save the Children UK, 2004

Segrado, Child protection resource pack, How to Plan, Monitor and Evaluate Child Protection Programmes, Save the Children Italia Onlus, 2016

Segrado, Ed., Child rights and Juvenile Justice, Best practices and lesson learned from Save the Children Italy national and international programs, Save the Children Italia Onlus, 2016

Vujovic, ed., Arising support from understanding and bridging the gaps, Improving social inclusion of selected groups of children and young people in Western Balkans, the regional study, Juventas, Podgorica, 2017

Weemhoff, A Blueprint for Youth Justice Reform, Youth Transition Funders Group, 2016

Dodatna literatura

Buist, Asquith, Juvenile Crime and Justice in Scotland in Bala et. al. (Eds) Juvenile Justice Systems: An International Comparison of problems and solutions, Toronto: Thompson Educational Publishing, 2002

Council of Europe Committee of Ministers, Recommendation on children's rights and social services friendly to children and families, CM/Rec(2011)12, 2011, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea>.

Council of Europe, Child Friendly Justice Guidelines, Recent judgments of the European Court of Human Rights, 2014, <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/Child%20friendly%20justice/Conference%20on%20handling%20child%20evidence/child%20friendly%20justice%20guidelines%20recent%20judgments.pdf>.

Council of Europe, Council of Europe Guidelines on Child-Friendly Justice, undated, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045f5aa>.

Council of Europe, Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice, Building a Europe For and With Children, Monograph 5, 2011, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168045f5aa>.

Geobey, The Young and the Jobless: Youth Unemployment in Ontario, Canadian Centre for Policy Alternatives, 2013

Gorman et. Al., Constructive Work with Offenders, London: Jessica Kingsley Publishers, 2006

Kaldal, Child Evidence, A comparative study on handling, protecting and testing evidence from children in legal proceedings within states in the Baltic Sea Region, Council of Europe, Child-friendly Justice Regional Activity in the Baltic Sea Region, 2015

O'Brien, Darrow, Adverse Employment Consequences Triggered by Criminal Convictions: Recent Cases Interpret State Statutes Prohibiting Discrimination, 42 Wake Forest Law Review, 2007

Save the Children UK, Juvenile Justice: Modern Concepts of Working with Children in Conflict with the Law, 2006

Save the Children, The Right Not to Lose Hope: Children in conflict with the law – a policy analysis and examples of good practice, 2005

Stephenson et al., Effective Practice in Youth Justice, 2011

Stuckey, Munro, The Need to Make Skills Work: The Cost of Ontario's Skills Gap. Conference Board of Canada, 2013

UK Department for Education, Family Intervention Projects: An Evaluation of their Design, Set-up and Early Outcomes – Brief, 2008

UNICEF, Adapting a systems approach to child protection: key concepts and considerations, 2010

UNICEF, Child Protection system mapping and Assessment Toolkit, 2010

UNICEF, Good practices and promising initiatives in juvenile justice in the CEE/CIS region, 2010

UNICEF, Justice for Children: Detention as Last Resort – Innovative Initiatives in the East Asia and Pacific Region, 2004

UNICEF, The Development of Juvenile Justice Systems in Eastern Europe and Central Asia: Lessons from Albania, Azerbaijan, Kazakhstan, Turkey and Ukraine, 2009

UNICEF, Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention: Project examples, 2009

United Nations Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard, CRC/C/GC/12, 1 July 2009, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>.

United Nations Human Rights Council, Rights of the Child: Access to justice for children, Twenty-fifth Session, Agenda Item 3, A/HRC/25/L.10, 25 March 2014, http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/25/L.10.

UNODC, Handbook on Restorative Justice, 2006

UNODC, Introductory Handbook on the Prevention of Recidivism and the Social Reintegration of Offenders, 2012

UNODC, Manual for the Measurement of Juvenile Justice Indicators, 2006

UNODC/UNICEF, Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime: Model Law and Commentary, 2009

Prilozi

Prilog 1

U svrhu sažetosti i jasnoće, pregled nacionalnih odredbi za djecu i mlade u sukobu sa zakonom predstavljen je u tabelarnom obliku sa pet poglavlja od kojih je svaki podijeljen u dvije kategorije:

1. Pravni okvir (plava područja) i
2. Institucionalni okvir (ružičasta područja).

Svaki parametar ima jednu od mogućih oznaka:

- 1) postojeći i funkcionalni (zeleni),
- 2) postojeći, ali nefunkcionalni (žuti),
- 3) nepostojeći (crveno) ili
- 4) nerelevantni (sivo).

Tabela 1. Djeca i mladi u sukobu sa zakonom - Regionalni osvrt pravnog i institucionalizovanog okvira

DJECA I MLADI U SUKOBU SA ZAKONOM	ALB	B&H	KOS	MKD	MNE	RS
1. SOCIJALNA PODRŠKA						
Priznati su u Zakonu o socijalnoj zaštiti kao prioritetna grupa	1	1	1	1	4	1
Priznati su u Zakonu o dječjoj zaštiti kao prioritetna grupa	1	3	2	3	4	3
Priznati su u Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti kao prioritetna grupa	2	3	2	4	1	3
Djeca u sukobu sa zakonom su u Zakonu o socijalnoj zaštiti priznata kao prioritetna grupa	1	1	1	1	1	1
Mladi koji su u sukobu sa zakonom u Zakonu o socijalnoj zaštiti smatraju se prioritetnom grupom	1	1	3	3	3	1
Prepoznati su u Strategiji socijalne zaštite	1	4	2	1	4	3
Prepoznati su u Strategiji dječje zaštite	1	4	2	4	4	3
Prepoznate su u Strategiji socijalne i dječje zaštite	3	4	2	4	1	3
Djeca iz ove kategorije prepoznata su u Vodiču za pružanje usluga socijalne zaštite	3	4	2	3	1	1
Mladi iz ove kategorije prepoznati su u Vodiču za pružanje usluga socijalne zaštite	2	4	2	3	1	1
Prepoznati su kao posebna grupa u Nacionalnoj strategiji za smanjenje siromaštva i socijalne uključenosti	3	3	2	3	4	1
Priznati su u Nacionalnoj strategiji za droge	2	4	1	3	1	1
Prepoznati su u lokalnim strategijama za poboljšanje socijalne uključenosti	2	3	1	3	1	1

Imaju prioritet u ostvarivanju prava na socijalni smještaj	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje smjernice za prikupljanje podataka u sistemu socijalne zaštite za ovu grupu	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu / Strategije za mlade	Green	Red	Red	Red	Red	Green
Postoji službeni dokument koji sadrži pravila saradnje između nevladinih organizacija i institucija na ovom području	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje javne ustanove za djecu i mlade u sukobu sa zakonom (poluotvorene)	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Postoje zatvorene obrazovne ustanove za maloljetnike u sukobu sa zakonom	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Uspostavljene su institucije koje pružaju usluge resocijalizacije (javni sektor)	Red	Green	Green	Yellow	Red	Green
Uspostavljeni su centri za pružanje usluga resocijalizacije (NVO sektor)	Green	Red	Red	Red	Red	Green
Centri za socijalnu pomoć pružaju usluge resocijalizacije	Green	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Green
Postoje dnevni centri koji pružaju usluge socijalne zaštite ovoj kategoriji	Green	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje centri koji pružaju socijalnu zaštitu ovoj kategoriji	Green	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje grupe za samopomoć	Red	Red	Red	Red	Red	Green
U ovoj kategoriji pružaju se usluge podrške nezavisnom životu	Red	Red	Red	Red	Red	Green
U ovoj kategoriji pružaju se socio-obrazovne usluge	Yellow	Red	Green	Yellow	Yellow	Green
U ovu kategoriju su uključene usluge savjetovanja i terapije	Yellow	Green	Green	Yellow	Yellow	Green
Za ovu kategoriju predviđen je socijalni smještaj	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Ostale vrste podrške za smještaj pružaju se ovoj kategoriji	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Podaci se prikupljaju u sistemu socijalne zaštite	Green	Green	Red	Yellow	Green	Green
Postoji mehanizam koordinacije među organima javne vlasti i modelima međusobnog upućivanja djece i mladih iz ove kategorije	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje mehanizmi koordinacije između lokalnih / opštinskih i nacionalnih institucija u ovom području	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje mehanizmi outsourcinga i plaćanja socijalnih usluga koje se pružaju ovoj kategoriji izvan javnih ustanova	Red	Red	Red	Red	Red	Green
2. ZAPOŠLJAVANJE						
Zaštita djece propisana je Zakonom o radu	Green	Green	Green	Green	Green	Green

Grupi su garantovani besplatni programi za sticanje kvalifikacija	Red	Red	Green	Yellow	Red	Green
Rad u javnom interesu priznaje se kao radno iskustvo	Green	Red	Green	Red	Red	Red
Ova kategorija se priznaje kao teško zapošljiva kategorija	Red	Red	Red	Green	Red	Green
Ova kategorija prepoznata je kao grupa u Nacionalnoj strategiji zapošljavanja	Red	Red	Red	Green	Red	Green
Postoje subvencije za poslodavce koji zapošljavaju mlade ljude iz ove kategorije	Red	Red	Red	Yellow	Red	Green
Prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu i mlade	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje programi usmjereni na poboljšanje radnih vještina ove grupe	Red	Red	Green	Yellow	Green	Green
Ova grupa nudi besplatne programe za sticanje kvalifikacija	Red	Red	Green	Yellow	Red	Green
Organizacije pružaju mogućnost za zapošljavanje ove grupe (u socijalnim poduzećima, itd.)	Green	Red	Red	Red	Red	Red
Postoje programi mentorstva u zapošljavanju	Green	Red	Green	Red	Green	Green
Postoji Zakon o socijalnom preduzetništvu	Green	Yellow	Red	Red	Red	Red
Postoji Strategija socijalnog preduzetništva	Red	Yellow	Red	Red	Red	Red
Postoji mehanizam outsourcinga i plaćanja za usluge koje se nude ovoj kategoriji izvan javnih ustanova	Red	Red	Red	Red	Red	Red
3. OBRAZOVANJE						
Obavezno je osigurati osnovno obrazovanje u instituciji za izvršenje krivičnih sankcija	Red	Green	Yellow	Green	Yellow	Green
Postoji Zakon o obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama	Green	Light Blue	Blue	Red	Green	Red
Ova kategorija je prepoznata u području obrazovanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama	Green	Light Blue	Green	Red	Green	Green
Ova grupa je priznata u zakonima o obrazovanju	Green	Red	Green	Red	Green	Green
Obrazovanje je regulisano Zakonom o maloljetničkom pravosuđu	Blue	Green	Green	Red	Green	Green
Obrazovanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama prepoznato je u drugim zakonima	Green	Light Blue	Blue	Green	Yellow	Green
Besplatne knjige za djecu u ustanovama garantovane su zakonom	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Besplatno osnovno obrazovanje u zatvoru je garantovano zakonom	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Besplatno je srednje obrazovanje u zatvoru garantovano zakonom	Green	Green	Grey	Green	Red	Green
Prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu i mlade	Green	Red	Green	Red	Green	Green

Postoje osnovne škole u kazneno-popravnim ustanovama za maloljetnike	Green	Green	Red	Red	Green	Green
U ustanovi postoje osnovne škole za izvršenje krivičnih sankcija za odrasle	Red	Green	Red	Red	Red	Purple
Centar za strukovno obrazovanje / za obrazovanje odraslih pruža usluge ovoj grupi	Red	Red	Green	Red	Red	Green
Postoje organizacije koje pružaju usluge strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ovoj grupi	Green	Red	Light Green	Red	Green	Green
Programi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja dostupni su u zatvoru	Red	Green	Green	Yellow	Red	Green
VET sertifikovani programi dostupni su u kazneno-popravnim zavodu za maloljetnike	Red	Green	Green	Yellow	Green	Green
Dodatni programi za pružanje podrške studiranju dostupni su u školama	Red	Red	Red	Red	Red	Red
Dodatni programi za pružanje podrške studiranju dostupni su u zajednici / organizacijama civilnog društva	Green	Red	Red	Red	Red	Red
Postoji mehanizam outsourcinga i plaćanja za usluge vezane za obrazovanje koje se pružaju ovoj grupi izvan javnih ustanova	Red	Red	Red	Red	Red	Green
4. ZDRAVLJE						
Besplatna zdravstvena zaštita u zatvorenim ustanovama garantovana je zakonom	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Nacionalna strategija za droge propisuje mjere za prevenciju zloupotrebe droga za djecu i mlade u sukobu sa zakonom	Yellow	Light Blue	Green	Red	Yellow	Red
Zdravstvena zaštita definisana je Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija	Green	Green	Grey	Green	Green	Green
Zdravstvena zaštita zatvorenika spada u polje rada Ministarstva pravosuđa	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Zdravstvena zaštita zatvorenika spada u polje rada Ministarstva zdravstva	Red	Red	Light Green	Red	Red	Red
Postoje smjernice za zaštitu zdravlja ove grupe	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoje smjernice za prikupljanje podataka o zdravstvenoj zaštiti ove grupe	Red	Red	Red	Yellow	Red	Green
Prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu / za mlade	Red	Red	Red	Red	Red	Green
Postoji tretman za djecu koja koriste droge, u zatvorenim ili poluzatvorenim institucijama	Red	Red	Green	Red	Red	Green
Postoji tretman za odrasle koji koriste droge, u zatvorenim ili poluotvorenim ustanovama	Yellow	Green	Green	Green	Yellow	Green
Zatvorska bolnica je operativna	Red	Red	Red	Red	Red	Green
U zatvor je uvedena supstitucijska terapija	Red	Green	Light Green	Green	Red	Green

Supstitucijska terapija se može nastaviti u zatvoru	Red	Green	Grey	Green	Green	Green
Usluge za poboljšanje mentalnog zdravlja pružaju se u zatvorenim ustanovama	Yellow	Green	Green	Red	Yellow	Green
Usluge za prevenciju zaraznih bolesti, kao što je HIV, dostupne su ovoj grupi	Green	Green	Green	Red	Green	Green
Postoji mehanizam outsourcinga i plaćanja zdravstvenih usluga koje se pružaju ovoj kategoriji izvan javnih ustanova	Red	Red	Red	Yellow	Red	Green
5. SIGURNOST						
Postoji Zakon o maloljetničkom pravosuđu	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Alternativne sankcije uvedene su u zakonima koji regulišu regulate(s) the position of children in conflict with law	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Zakonom je propisano obavezno liječenje osoba koje koriste droge i koje su u sukobu sa zakonom	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green
Postoje smjernice za prikupljanje podataka	Red	Red	Yellow	Red	Red	Green
Postoji Nacionalna strategija ili akt za sprječavanje ponašanja koje nije društveno prihvatljivo	Red	Light Blue	Green	Red	Red	Red
Uloga socijalnog radnika priznata je Zakonom o maloljetnicima u sukobu sa zakonom	Red	Green	Green	Red	Green	Green
Prepoznaju se u relevantnom poglavlju Strategije za djecu / za mlade	Green	Grey	Green	Red	Red	Green
Postoji Nacionalno vijeće za prevenciju maloljetničke delinkvencije	Red	Red	Red	Green	Red	Red
Postoji poseban zatvor za maloljetnike	Green	Red	Green	Green	Green	Green
Postoje centri za maloljetnike koji su u sukobu sa zakonom (zatvoreni)	Green	Red	Red	Red	Red	Green
Postoji sud za maloljetnike	Red	Red	Red	Red	Red	Red
Postoje sudije za maloljetnike	Red	Green	Green	Green	Green	Green
Kancelarije za liječenje maloljetnika dostupne su unutar pravosudnog sistema, uključujući psihologe i / ili socijalne radnike	Green	Green	Green	Yellow	Green	Green
Kancelarije za liječenje maloljetnika koji su u sukobu sa zakonom dostupni su unutar centara za socijalni rad	Green	Red	Green	Yellow	Green	Green
Postoje uslovne kazne za maloljetnike	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Postoje uslovne kazne za odrasle	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Podaci se prikupljaju unutar pravosudnog sistema i sadrže informacije o sankcijama, liječenju i uslovnim kaznama	Red	Green	Yellow	Red	Red	Green
Podaci o djeci i mladima u sukobu sa zakonom povezani su sa podacima o socijalnoj zaštiti	Red	Red	Yellow	Red	Red	Green

Prilog 2

Preporučena područja ispitivanja tokom prvog razgovora sa DMSZ

Ova pitanja se mogu koristiti kao planiranje pripreme individualnog plana pomoći djeci. Potreban je detaljniji rad nakon početnog razgovora, posebno u vezi sa maloljetnicima koji mogu zahtijevati intervenciju stručnjaka za mentalno zdravlje, pa prvo osoblje koje stupi u kontakt sa DMSZ treba da ga uputi odgovarajućim stručnjacima.

Lične informacije:

- » Ime DMSZ-a sa pseudonimom
- » Uzrast
- » Pol

Ako DMSZ nema porodicu / je siročće:

- » Sa kim živi DMSZ i gdje boravi?
- » Ko može doći u OCD u vezi sa pitanjima slučaja (staratelj / prijatelj / susjed / poslodavac / bilo ko drugi)?
- » Postojanje drugih veza, ako ih ima

Ako živi sa prijateljima / na ulici, pojedinosti o životu DMSZ-a sa njima

- » Objekti,
- » Prihod,
- » Podrška

Ako DMSZ ima porodicu, ali je napušten:

- » Razlog za takvu situaciju
- » Mogućnost ponovnog povezivanja sa porodicom / starateljom / rođacima
- » Mogućnosti boravka u ustanovi do i nakon navršenih 18 godina

Prijatelji:

- » Podaci o prijateljima / vršnjacima (obrazovanje, uključenost u kriminal, zavisnost, porodica / bez porodice / stariji / mlađi od DMSZ)
- » Ako nema prijatelja, razlog zašto nema prijatelje
- » Osobe sa kojima je DMSZ emotivno blizak i sposoban za dijeljenje

Zajednica:

- » Fizička struktura (zgrade / kartonska naselja / ruralna područja)
- » Zanimanje
- » Religija
- » Bilo koja vrsta nasilja / borbe / zavisnosti / zlostavljanja / prestupa / bandi u zajednici
- » Ako da, detalji o istom

Zdravstveno stanje DMSZ

- » Ima li zdravstvenih problema
- » Ako da, više informacija o specifičnostima bolesti, liječenju, pregledima
- » Ako ne, jesu li nedavno obavili preglede

Obrazovna, strukovna pozadina DMSZ-a:

- » Obrazovanje: ide li u školu
- » Ako, da, pojedinosti o školovanju, uspjehu u školi, iskustvu škole, planovima za budućnost, ako postoje, u pogledu obrazovanja

- » Ako, ne, je li ispisan, nikada nije išao u školu, razlog za ne upisivanje u školu / odustajanje
- » Da li radi na stručnom osposobljavanju, mogućnosti za isto
- » Područja interesa, hobiji, talenti, sklonosti maloljetnika
- » Obrazovne / stručne potrebe, sklonosti i interesi
- » Planovi za budućnost

Pozadina DMSZ-a:

- » Da li radi, pojedinosti o zaposlenju, razlozi za rad
- » Budući planovi vezani za rad
- » Ako ne radi, razlozi zbog kojih ne radi i izvori sredstava za život

Emocionalni / bihevioralni aspekt DMSZ:

- » Strah, anksioznost, ljutnja, uznemirenost, tuga, usamljenost, depresija, ako ih ima
- » Suočavanje / nošenje sa razočaranjem / frustracijom / suzama
- » Opšte karakteristike; sramežljivi, pričljivi itd.
- » Povjerljivi / sigurni odnosi sa vršnjacima / prijateljima / porodicom

Prestup u pitanju:

- » Da li je prvi prestup
- » Da li je prije bilo prijestupa, ali nisu uhvaćeni
- » Da li je ponovljeni prestup
- » Da li se radi o prekršaju zajedno sa drugima, motivacija za to
- » Priroda prestupa i detalji planiranja
- » Ako se ponovio prekršaj, detalji prethodnog iskustva sa maloljetničkim pravosuđem

Sve druge posebne situacije

- » DMSZ se podstiče na dijeljenje svih drugih tačaka koje nisu obuhvaćene interakcijom

Opšti dojam anketara o DMSZ-u

- » Da li je kooperativan
- » Iskren
- » Jasan
- » Opšti dojam blagostanja u svim aspektima

Daljnje tražene informacije

- » Koja su područja nedovoljno jasna i trebaju više informacija
- » Na koji način bi se te informacije mogle dobiti (dalje intervjuisanje, testiranje, kontaktiranje sa drugim organizacijama / osobama itd.)

Prilog 3

Kontrolni popis bezbjednosnih procedura

KONTROLNI POPIS PROCEDURA POVJERLJIVOSTI	DA	DJELIMIČNO	NE
OCD je uspostavila i održava jasne pisane procedure o povjerljivosti.			
Informacije koje se tretiraju kao povjerljive uvijek uključuju sve podatke i zapise DMSZ-ova (elektronske, medijske i štampane), telefonske kontakte i poruke, korespondenciju, bilješke sa sastanaka, rasprave, informacije o posjeti i bilo koje drugo spominjanje informacija o DMSZ-u čak i van njegovog ili njenog fajla.			
OCD-i osiguravaju da svo osoblje i volonteri potpišu zakletvu povjerljivosti.			
Kopija potpisane zakletve povjerljivosti čuva se u OCD-u kao dio ličnog dosijea, a jedan se daje osoblju ili volonteru.			
Svo osoblje i volonteri OCD-a obučeni su za procedure povjerljivosti.			
Svo honorarno zaposleno osoblje (poput tumača, medijatora itd.) takođe potpisuju zakletvu o povjerljivosti.			
Sve informacije o DMSZ-u čuvaju se strogo povjerljivo i dostupne su samo službenicima OCD-a i volonterima ovlašćenim za rad na programu i samo u mjeri u kojoj je to potrebno za obavljanje njihovog posla.			
Zaposleni u organizacijama civilnog društva imaju sredstva (npr. pokrivene klipborde, ormariće za zaključavanje, zaključavanje kancelarijskih vrata, telefone sa kontrolom glasnoće, uređaje za reprodukciju poruka) koji su potrebni za održavanje povjerljivosti.			
Statistike koje se vode radi izvještavanja, u svrhu procjene i odgovornosti donatora, ne ugrožavaju povjerljivost DMSZ-a.			
Tokom procjene unosa, DMSZ se obavještava da se njihove informacije čuvaju na sigurnom i povjerljivom mjestu.			

<p>DMSZ se takođe obavještava da postoje ograničenja povjerljivosti kada:</p> <ul style="list-style-type: none"> »» Dosije klijenta je sudski poziv za potrebe sudskog postupka. »» Osoblje OCD-a utvrđuje da je potrebno obavještenje nadležnim organima za zaštitu djece i mladih. »» DMSZ traži objašnjenja i informacije o svom vremenu u OCD-u. »» DMSZ se slaže da se informacije mogu dijeliti sa trećim licem (npr. u slučaju upućivanja). 			
<p>Zapisi DMSZ-a koji se dostavljaju odgovarajućim agencijama dostavljaju se samo tako da se nalaze u zapečaćenoj koverti sa jasnom oznakom "Povjerljivo" na obje strane koverta, sa odgovarajućim potvrdama za dokumente.</p>			
<p>OCD osigurava strogo povjerljivo i sigurno čuvanje svih podataka vezanih za osoblje i volontere kao i da klijenti i posjetioci ne mogu pristupiti tim informacijama ni pod kojim okolnostima.</p>			
<p>Mjere za ličnu sigurnost osoblja i volontera uključuju:</p>			
<p>Prezime osoblja i volontera nisu uključeni u dokumentaciju (sa izuzetkom pravnih dokumenata).</p>			
<p>Telefonski brojevi osoblja i volontera čuvaju se samo u prostorijama OCD-a.</p>			
<p>Odvojeni i diskretni parkinzi za osoblje i volontere.</p>			
<p>OCD slijedi, redovno ažurira informacije i poštuje sva relevantna zakonodavstva o: povjerljivosti, privatnosti, slobodi informisanja, zahtjevima obavještanja i sudskim pozivima za fajlove.</p>			

Prilog 4

Primjer obrasca žalbe

PRIMJER OBRASCA ZA ŽALBU

OCD _____

Usluga / odsjek _____

Ime podnosioca žalbe _____

Kontaktne informacije podnosioca žalbe _____

Žalba protiv _____

ŽALBA

Ovim putem podnosim ovu pritužbu protiv gore navedenih osoba zbog kršenja mojih prava i interesa na sljedeći način:

Mjesto incidenta _____

Datum i vrijeme incidenta _____

U prilogu žalbe (ako postoji):

* _____

* _____

* _____

Potpis podnosioca zahtjeva

Ime i potpis DMSZ

Ime i potpis roditelja/staratelja

Primljeno i predano na dan _____, 20 _____.

Ime i potpis zaposlenog u OCD-u koji prima žalbu

Prilog 5

Sigurnosne procedure

Sigurnosne procedure			
	DA	DJELIMIČNO	NE
OCD ima unutrašnje procedure za izvještavanje i upravljanje sigurnosnim procedurama.			
Ove procedure su lako dostupne i razumljive svim zaposlenima i svi su dobili odgovarajuću obuku o njima.			
Ti se postupci redovno pregledavaju, ažuriraju i dostavljaju svima.			
Ti postupci uključuju:			
Korake koje treba slijediti i jasne smjernice o tome koje postupke treba sprovesti i koga treba savjetovati / obavijestiti i kada			
Ispitivanje i planiranje sigurnosti koje se mogu odmah pružiti nakon sigurnosnog incidenta			
Jasne smjernice o narednim postupcima			
Jasne smjernice o detaljima koje treba zabilježiti u pisanom obliku i svim zahtjevima za unos podataka o upravljanju rizikom			
Zakonske obaveze koje treba ispuniti.			
Organizacija civilnog društva sprovodi i periodično pregledava sigurnosnu procjenu rizika koja pokazuje temeljno razumijevanje sigurnosnih rizika povezanih sa svim relevantnim aspektima rada OCD-a.			
Minimalno, ove procjene odražavaju:			
Vrstu isporučenih usluga			
Ciljanu populaciju klijenta			
Plan kontinuiteta poslovanja kako bi se spriječio ili ograničio prekid usluga nakon sigurnosnog incidenta.			
Kako bi se smanjio rizik od sigurnosnih incidenata, OCD je razvila i uspostavila zaštitne mjere i postupke koji maksimalizuje sigurnost svih koji prisustvuju ili rade za organizaciju.			

Ove mjere uključuju:			
Monitoring i ponovnu evaluaciju na trajnoj osnovi			
Mijenjanje, ako je potrebno, za rješavanje svih neočekivanih sigurnosnih potreba koje su identifikovane			
Pisane interne politike i procedure za upravljanje sigurnosnim incidentima			
Minimalne sigurnosne prakse u skladu sa relevantnim zakonodavstvom			
Zaposleni u organizacijama civilnog društva dužni su da interno izvijeste o svim sigurnosnim incidentima.			
Detaljna dokumentacija o svakom incidentu vodi se sa menadžerom.			
Svi sigurnosni incidenti prijavljuju se ostalom osoblju na sastancima osoblja.			
Svi izvještaji o sigurnosnim incidentima vode se do sljedećeg ciklusa procjene sigurnosti i planiranja, zahtijevajući izmjene ako je potrebno.			

Prilog 6

Primjer obrazca za upućivanje

PRIMJER OBRAZSCA ZA UPUĆIVANJE

OCD _____

Usluga / odsjek _____

Datum: _____

I. Upućeno / Za: _____

(Ime OCD / Institucije / Agencije)

II. Podaci za identifikaciju DMSZ

Ime DMSZ: _____ Uzrast: _____ Pol: _____ Rođendan: _____

III. Osnovne informacije o slučaju DMSZ-a:

IV. Razlozi za upućivanje:

V. Tražena intervencija / usluge:

Uputio/la:

Ime potpis

Odobrio/la:

Ime, potpis

Prilog 7

Kontrolni popis procedura vođenja evidencije

Kontrolni popis postupaka vođenja evidencije	DA	DJELIMIČNO	NE
OCD treba da uspostavi sveobuhvatan sistem vođenja evidencije, njenog čuvanja i rukovanja u skladu sa zakonskim i stručnim zahtjevima.			
OCD-i treba da razviju cjeloviti set objedinjenih obrazaca za vođenje evidencije u skladu sa zakonskim i stručnim zahtjevima i njihova upotreba mora biti obavezna.			
Svo osoblje i volonteri OCD-a treba da budu obučeni za pravilno vođenje evidencije, uključujući redovno i pravovremeno vođenje evidencije i popunjavanje svih obrazaca.			
Svaki klijent treba da ima zasebnu mapu klijenta koja sadrži sve zapise relevantne za taj DMSZ (elektronske, papirne, video, audio ili bilo koja druge vrste zapisa)			
Evidencije koje bi trebalo da se održavaju od strane OCD-a u vezi sa svakim DMSZ-om koji pristupaju usluzi u njegovoj ili njenoj pojedinačnoj mapu klijenta uključuju:			
Informacije o identitetu			
Lični i porodični kontakti i USO kontakti (ako nije porodica)			
Kopija potpisana od strane svih relevantnih strana sporazuma o pružanju usluga između OCD-a i DMSZ-a (i / ili roditelja ako to zahtijeva zakon)			
Zapisi o unosu i procjeni			
Evidencija o pruženim uslugama, bilješkama obzervacija, telefonskim pozivima i zapisima datuma i vremena prisustvovanja DMSZ-a (i / ili roditelja ako je potrebno)			
Svi izvještaji o incidentima			
Kopije svih relevantnih sudskih naloga sa potvrdom da su originali bili konstatovani od strane DMSZ-a			

Svaka prepiska ili kopija bilo koje prepiske upućene sudu, zakonskim zastupnicima roditelja ili advokatu nezavisne djece, ili bilo kojem nadležnom državnom organu u vezi sa DMSZ-om (i roditeljima, ako je potrebno)			
Svi relevantni podaci monitoringa i evaluacije koji se zahtijevaju projektnim planom monitoringa i evaluacije			
Svi statistički podaci potrebni za istraživanje koje je odobrila organizacija civilnog društva			
Svi dokumenti klijenata moraju se čuvati kao povjerljivi, osim u slučajevima koji su propisani zakonom.			
Evidencija koju vodi OCD mora biti čitljiva i spremna za podnošenje sudskom nalogu.			

Prilog 8.

Procjena OCD-a

Ovo je primjer alata za procjenu nekoliko aspekata efikasnog funkcionisanja organizacije. Ovaj jednostavan alat za procjenu može vam pomoći da utvrdite kako možete poboljšati svoju uslugu za DMSZ.

Procjena funkcionisanja OCD-a			
	DA	DJELIMIČNO	NE
Politike i procedure			
Imamo pisanu obavezu da pružimo jednaku i inkluzivnu uslugu svim DMSZ-ima			
Naša usluga ima jasne politike i procedure za naš rad sa DMSZ-om			
Planiranje i sprovođenje programa			
Naši programi osmišljeni su i sprovode se tako da uključuju različite potrebe i identitete DMSZ-a			
Naši programi uključuju različite oblike rada u podršci DMSZ-u			
Naši programi rješavaju pitanja promjene ponašanja i ličnog razvoja			
Naši programi imaju dokumentaciju o dobrostanju korisnika			
Učestvovanje			
Mi osiguravamo da uključimo glas DMSZ-a na svim nivoima naše usluge			
Osiguravamo da uključimo i savjetujemo se sa našim klijentima na svim nivoima naše usluge			
Upravljanje i dokumentovanje slučajeva DMSZ-a			
Informacije o unosu su dobro dokumentovane			
Plan slučaja postoji i dinamičan je			
Bilješke slučaja pružaju sveobuhvatnu dokumentaciju o aktivnostima			
Spisi predmeta su zaštićeni i organizovani			
Partnerstva			

Naše usluge imaju bliske veze sa svim relevantnim lokalnim nacionalnim akterima koji se bave DMSZ-om			
Naša usluga ima partnerstva sa drugim uslugama koje pomažu DMSZ-u			
Efektivni obrasci za upućivanje koriste se kako bi se omogućio pristup drugim davaocima usluga			
Postoji sistem praćenja kako bi se korisnicima najbolje osigurao pristup upućenim stranama			
Profesionalni razvoj			
Naše osoblje i volonteri su obučeni i podržani za pružanje inkluzivne usluge za mlade			
Osoblje ima opšte razumijevanje sistema maloljetničkog pravosuđa i usluga unutar njega			
Naše osoblje je obučeno i podržano za pružanje specifičnih modaliteta ponašanja u DMSZ-u			

